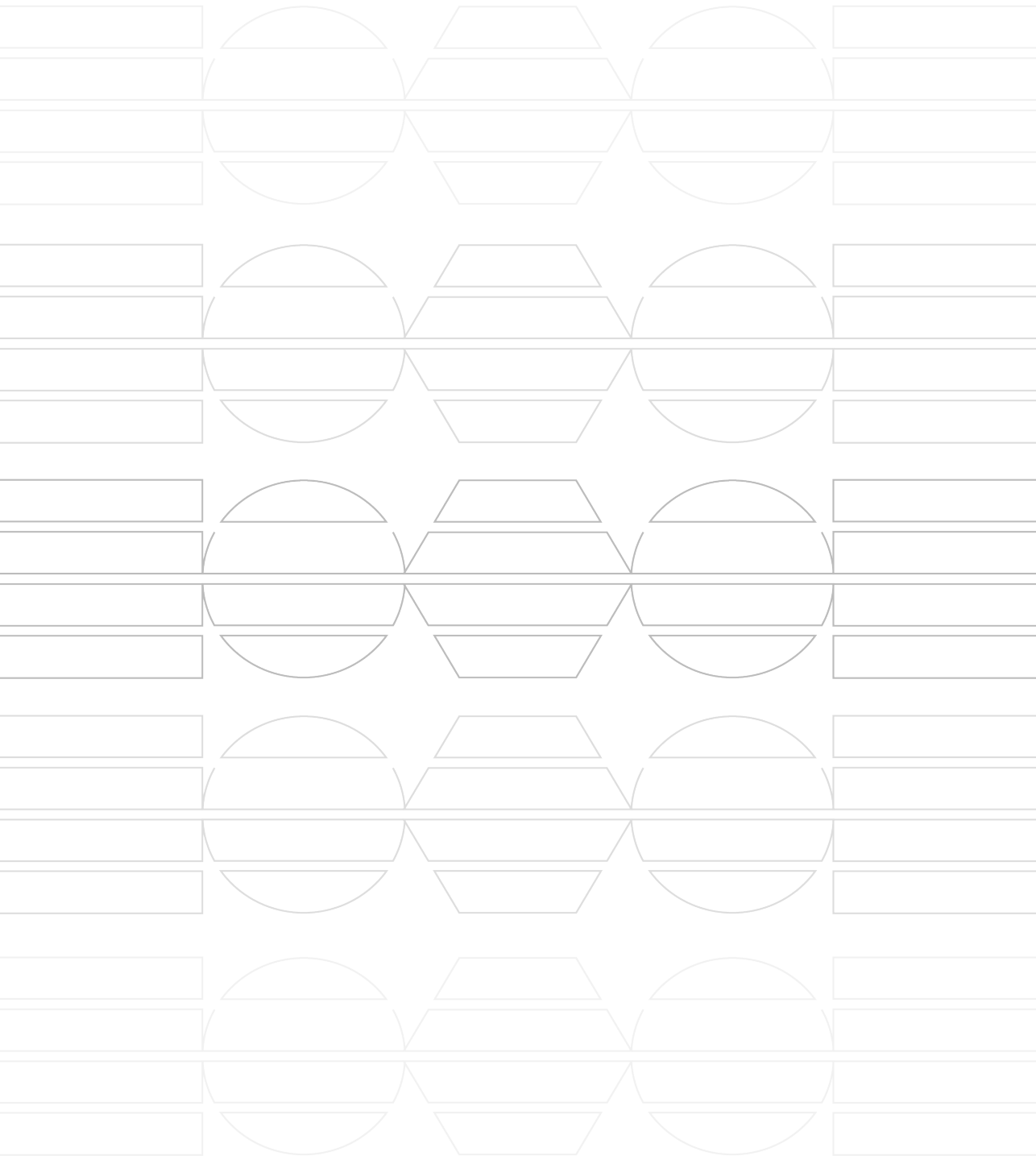

Funded by
the European Union

UDHËZUES PËR INSPEKTORATIN E TREGUT

SI TË MBIKËQYREN TË DREJTAT E PRONËSISË INTELEKTUALE (DPI) NË KOSOVË

Janar, 2021

Andrejka Grlić

1. HYRJE

Tregtimi me mallëra të falsifikuara dhe pirate, dhe në fakt, të të gjitha mallërave që çenojnë të drejtat e pronësisë intelektuale, u bën dëm të konsiderueshëm prodhuesve, tregtarëve dhe bartësve të të drejtave që respektojnë ligjin, si dhe mashtron, dhe në disa raste, rrezikon shëndetin dhe sigurinë e konsumatorëve. Mallërat e tilla duhet, për aq sa është e mundur, të mbahen jashtë tregut dhe duhet të miratohen masa për të trajtuar në mënyrë efektive këtë veprimtari të paligjshme pa penguar lirinë e tregtisë së ligjshme.

Qëllimi i përgjithshëm në Projektin “Mbështetja e BE-së për të Drejtat e Pronësisë Intelektuale në Kosovë” është forcimi i kapaciteteve ligjore, administrative dhe strukturore të institucioneve të Kosovës të ngarkuara me zhvillimin dhe zbatimin e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale (DPI-të).

Një nga aktivitetet ka për qëllim mbështetjen e institucioneve përkatëse të DPI-së duke forcuar kapacitetet e tyre institucionale dhe administrative. Një prej tyre është Inspektorati i Tregut. Sipas rregulloreve në fuqi në Kosovë, Inspektorati i Tregut është një nga akterët shumë të rëndësishëm të zbatimit të DPI-ve, me detyrë për të mbrojtur DPI-të dhe për të mbrojtur bizneset e ligjshme nga konkurrenca e padrejtë.

Inspektorati i Tregut është përgjegjës për mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale duke zbatuar legjisllacionin përkatës, i cili është shkruar në Nenin 9. Ligji 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut dhe Ligjin 04/L-186 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut.

Në Nenin 9 të Ligjit thuhet:

“1 Inspektorati i tregut ka për kompetencë që të inspektojë standardet e tregtimit të mallrave dhe të cilësisë së shërbimeve që ofrojnë subjektet ekonomike në territorin e Kosovës, duke e mbikëqyrë:

1.1. përmbushjen e standardeve të mallrave pas vendosjes së tyre në treg dhe të shërbimeve;

1.2. sigurinë e produkteve në treg;

1.3. mbrojtjen e konsumatorëve;

1.4. qarkullimin e produkteve nga metalet e çmuara;

1.5. përshtatshmërinë teknike të produkteve;

1.6. kontrollin e përdorimit të njësive matëse dhe peshoreve në qarkullim;

1.7. veprimtarinë turistike dhe hoteliere;

1.8. veprimtarinë zejtare;

1.9. mbrojtjen e të drejtave të pronësisë industriale në treg;

1.10. mbrojtjen e të drejtës së autorit dhe të drejtave të përfaqësuara në treg, dhe

1.11. punë të tjera të përcaktuara me këtë ligj, ligje tjera të veçanta dhe akte nënligjore.

2. Inspektorati i kryen punët në pajtim me programin vjetor të punës.

3. Inspektorati mund të ndërmarrë mbikëqyrje inspektuese edhe jashtë planit vjetor dhe programit të punës në rast rreziku për jetën dhe shëndetin e njerëzve dhe në situata që kërkojnë intervenimin urgjent nga organet shtetërore.

4. Inspektori i cili kryen inspektimin gjatë mbikëqyrjes inspektuese për shkeljet e konstatuara ndërmerr masa të përcaktuara me këtë ligj dhe ligje tjera”.

Në Ligjin 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut dhe Ligjin 04/L-186 në Nenin 5 janë shtuar edhe disa detyra të reja, si në vijim:

1.6. mjetet matëse ligjore në qarkullim publik;

1.12. markimin e efikasitetit të energjisë së pajisjeve të amvisërisë;

1.13. reklamimin e produkteve dhe shërbimeve;

1.14. çmimet (përcaktimin dhe ekspozimin e çmimeve, pagesën dhe dhënien e faturave);

1.15. kushtet për të bërë biznes në përputhje me aktet nënligjore të veçanta.”

Sipas kërkesave të Projektit “Mbështetja e BE-së për të Drejtat e Pronësisë Intelektuale në Kosovë” dhe Aktivitetit 2.1.4 - Mbështetja për Inspektoratin e Tregut, përgjegjësitë më të rëndësishme të inspektorëve të tregut janë si në vijim:

- ← Mbrojtja e konsumatorit;
- ← Mbrojtja e të drejtave të pronësisë industriale në treg;
- ← Mbrojtja e të drejtës së autorit dhe të drejtave të tjera të përiferuara në treg.

Jo më pak të rëndësishme janë edhe fushat e tjera në kuadër të kompetencave të inspektorëve të tregut, të cilat kanë të bëjnë indirekt me pajtueshmërinë me dispozitat e DPI-së. Si shembull, unë mund të përmend kontrollin e produkteve jo-ushqimore.

2. BAZA LIGJORE

Direktiva 2004/48/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e prillit 2004 mbi Zbatimin e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale, parashikon që të gjitha vendet e BE-së të zbatojnë masa juridike dhe ndëshkime efektive, dekurajuese dhe proporcionale kundër atyre që merren me falsifikim dhe pirateri, dhe synon që të krijojë një fushë të barabartë loje për mbajtësit e të drejtave në BE.

Kjo do të thotë që të gjitha vendet e BE-së do të kenë në dispozicion një grup të ngjashëm masash për mbajtësit e të drejtave, për të mbrojtur të drejtat e tyre të pronësisë intelektuale. Direktiva e zbatueshme është një akt ligjor horizontal i BE-së, fusha e të cilit përfshin zbatimin civil të të gjitha të drejtave të pronësisë intelektuale të mbuluara nga dispozitat e Komunitetit në këtë fushë dhe/ose nga ligji kombëtar i Shteteve Anëtare.

Në legjislacionin kombëtar të Kosovës për lloje të caktuara të pronësisë

intelektuale, secili aplikon dispozitat e Direktivës në fjalë. Autoritetet përgjegjëse që respektojnë legjislacionin kombëtar për pronësinë industriale, që është harmonizuar me këtë Direktivë, janë: Agjencia e Pronësisë Industriale (IPA) dhe në lidhje me të drejtat e autorit - Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta pranë Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit.

3. PËRKUFIZIMET

Pronësia Intelektuale është çdo punë ose inovacion që rezulton nga krijimtaria e individit, e cila mund të bëhet me shkrim dore ose dizajn, dhe për të cilën individit ka të drejtë dhe mund të përdorë një patentë, të drejtën e autorit ose markën dalluese. Në kontekstin e bizneseve, të drejtat e pronësisë intelektuale janë të lidhura ngusht me inovacionin, zhvillimin e vazhdueshëm të biznesit dhe bashkëpunimin midis bizneseve dhe subjekteve të tjera.

DPI-të zakonisht ndahen në dy degë, përkatësisht:

- ← Të drejtat e autorit dhe të drejtat e përafërta të cilat përfshijnë pronësinë e veprave të artit dhe letërsisë.
- ← E drejta e pronësisë industriale që përfshin shpikjet (patentat), markat tregtare, dizajnin industrial dhe emërtimet e origjinës.

Ky dokument synon të japë një përkufizim të llojeve më të rëndësishme dhe të shkelura më shpesh të DPI, duke shpjeguar se pse dhe si duhet të mbrohet, përmes praktikës së inspektimeve të tregut të vendeve fqinje dhe praktikës së Sillovenisë si një Shtet Anëtar i BE-së.

Sipas informacioneve të disponueshme, duke marrë parasysh rregulloret ligjore, si dhe studimet e ndryshme në fushën e DPI-së të kryera nga ekspertë vendorë dhe të huaj, institucionet kryesore me kompetenca dhe përgjegjësi për të zbatuar legjislacionin lidhur me pronësinë intelektuale në Kosovë janë:

- Agjencia e Pronësisë Industriale, (API) si organ në kuadër të Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë. Agjencia është ndër institucionet kryesore për mbrojtjen e pronësisë industriale. Agjencia është përgjegjëse për shqyrtimin e aplikacioneve, përpilimin dhe mirëmbajtjen e regjistrave, si dhe për përpilimin e Buletineve Zyrtare me të dhëna mbi aplikacionet për regjistrim në fushën e pronësisë intelektuale. Agjencia, për

më tepër, është gjithashtu një organ përfaqësues i Kosovës në ngjarjet globale në fushën e pronësisë intelektuale.

- Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta- si organ administrativ në kuadër të Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit. Zyra është institucioni kryesor në fushën e të drejtave të autorit dhe të drejtave të përafërta. Rolet e kësaj zyre përfshijnë lëshimin e licencave sindikatave për mbrojtjen kolektive të të drejtave të autorit, marrjen e lejes për të dhëna në rast se sindikatat nuk përmbushin kriteret e tyre ligjore, mbikëqyrjen e aktiviteteve për administrimin e të drejtave, promovimin e aktiviteteve në lidhje me këtë fushë, etj.
- Dogana e Kosovës - ka një rol thelbësor sa i përket mbrojtjes së shoqërisë dhe ekonomisë nga aktivitetet e paligjshme. Në aspektin e pronësisë intelektuale, Dogana kontribuon përmes inspektimeve të importit dhe eksportit me qëllim të mbrojtjes së markave tregtare dhe mbrojtjes nga mallrat e falsifikuara.
- Inspektorati i Tregut –është organ në kuadër të Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë, me një fushëveprim që përfshin mbikëqyrjen e zbatimit të ligjeve me qëllim të mbrojtjes së konsumatorit, sigurisë dhe cilësisë së produktit.
- Policia e Kosovës –është organ që mbron të drejtat e pronësisë intelektuale përmes sektorëve siç janë: Sektori për Hetimin e Krimeve Ekonomike dhe Sektori për Hetimin e Krimeve Kibernetike.

← Gjykata

Në udhëzues, unë mbështetem në konceptet themelore të nevojshme për një kuptim adekuat të ligjit dhe punës përkatëse të inspektorëve të tregut. Në praktikë, inspektorët padyshim që do të hasin raste që janë specifike ose, për shkak të natyrës së tyre, nuk mund t'i nënshtrohen menjëherë një norme të caktuar ligjore dhe të veprojnë në përputhje me rrethanat. Prandaj është shumë e rëndësishme të vendoset një lidhje e mirë midis të gjithë akterëve të përfshirë, jo vetëm në hartimin e rregulloreve, por edhe mbikëqyrje, në mënyrë që të shkëmbehen praktikat më të mira.

4. TË DREJTAT E AUTORIT DHE TË DREJTAT E PËRAFËRTA

Ligji për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta bazohet në kornizën ligjore të vendosur në kuadër të Bashkimit Evropian, Këshillit të Evropës, OBPI, OBT, etj.

Përveç mbrojtjes së veprave klasike, legjislacioni parashikon mbrojtjen e programeve kompjuterike dhe bazave të të dhënave. Ky legjislacion rregullon edhe të drejtat e reja ekonomike (p.sh. qiradhënia, huazimi, shpërndarja dhe importimi, transmetimi satelitor dhe ritransmetimi kabllor), të drejtat e përafërta dhe administrimi i tyre kolektiv. Në përputhje me Marrëveshjen e TRIP-ve të OBT-së, vëmendje e veçantë i është kushtuar çështjeve të zbatimit, si për shembull, dëmet ndëshkimore, masave të përkohshme, sigurimit të provave dhe masat kufitare (doganore).

Institucioni kompetent në fushën e të drejtave të autorit dhe të drejtave të përafërta është Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta pranë Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit të Kosovës. Zyra është përgjegjëse për hartimin e legjislacionit për të drejtat e autorit.

Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta është organi që përgatit ligje, transponon direktivat dhe rregulloret e BE-së, kështu që mendoj se në të njëjtën kohë është e detyruar të ofrojë mbështetje në lidhje me shpjegimet e rregulloreve dhe, nëse është e nevojshme, të kërkojë në Parlament një interpretim autentik të disa neneve.

Një tjetër obligim i Zyrës për të Drejtën e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta është gjithashtu ofrimi i mbështetjes për të gjithë akterët, për shembull Gjykatës, Prokurorisë, Policisë, Doganës, Inspektorateve, pronarët e të drejtave, etj. Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta ka për detyrë të organizojë trajnimin, ku Zyra do të paraqesë dhe të ndajnë praktikën më të mira nga vendet e ndryshme, si dhe të japë përgjigje në pyetjet ku ekzistojnë disa dilema.

Detyra shumë të rëndësishme të Zyrës për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta është komunikimi me publikun për të informuar se çfarë nënkuptojnë të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta, dhe pse është kaq e rëndësishme që të gjithë t'i respektojnë ato të drejta.

Rekomandimi:

Bashkëpunim më i mirë midis të gjitha palëve të interesit, duke përfshirë Zyrën për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta dhe publikun

Legjislacioni kombëtar përkatës në fushën e të Drejtave të Autorit në Kosovë është Ligji Nr. 04/L-065 për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 27/2011), ndryshuar dhe e plotësuar me Ligjin Nr. 05/L-047 (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 37/2016) dhe ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 06/L-120 (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 13/2019).

Rekomandimi:

Përgatitja e tekstit të konsoliduar të ligjit, ku do të përfshihet çdo ndryshim në rregulloren origjinale. Kjo do të ishte shumë e dobishme për të gjitha palët e interesit dhe publikun.

Para se të fillojmë të diskutojmë rreth zbatimit në këto fusha, është e rëndësishme t'i përgjigjemi disa çështjeve themelore. Kjo është baza për të kuptuar se çfarë nënkuptojnë të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta, dhe vetëm atëherë mund të diskutojmë në cilën situatë dhe si mund të ndihmojnë inspektorët e tregut për marrjen e masave për të mbrojtur të drejtat e pronarit.

Pikë së pari:

- Cili është objekti i mbrojtjes së të drejtave të autorit?
- Çfarë lloj mbrojtjeje japin të drejtat e autorit?
- Si mund të merren të drejtat e autorit? A ka ndonjë formalitet?
- Kush i zotëron të drejtat e autorit?
- Si përfiton nga të drejtat e tij një pronar i të drejtave të autorit?
- Kur mund të përdoret një vepër e mbrojtur pa pasur nevojë të kërkonte leje?
- Për sa kohë mbrohet e drejta e autorit?
- Si ndikon e drejta e autorit në jetën e përditshme?
- Cilat janë të drejtat e përafërta? A janë ato të ndryshme nga të drejtat e autorit?
- Çfarë mund të bëjë një pronar i të drejtave kur shkelen të drejtat e tij/saj?
-
-
-

4.1. TË DREJTAT E AUTORIT

Të drejtat e autorit lidhen me krijimet/veprat letrare dhe artistike, të tilla si librat, muzika, piktura dhe skulptura, filmat dhe veprat me bazë teknologjike (të tilla si programet kompjuterike dhe bazat elektronike të të dhënave).

Në Nenin 5 është përcaktuar se kush ka të drejtë për mbrojtje sipas ligjit.

“Autorët e veprave në lëmin e letërsisë, shkencës dhe të artit gëzojnë mbrojtjen lidhur me veprat e veta dhe shfrytëzimin e tyre, në përputhje me këtë ligj.”

Të drejtat e autorit pasqyrojnë dy grupe interesash që zakonisht referohen si të drejta ekonomike dhe morale.

Të drejtat ekonomike të autorit i mundësojnë atij/asaj të sigurojë jetesën nga puna e tij/asaj. Prandaj të drejtat e autorit i japin autorit, të drejtën ekskluzive për të autorizuar të tjerët të përdorin veprën e tij/saj sipas kushteve të rëna dakord, dhe të marrin masa kundër përdorimeve të paautorizuara. Të drejtat ekonomike njihen nga ligjet e së drejtës së autorit në mbarë botën, dhe përgjithësisht mbulojnë të gjitha veprimtaritë tregtare përkatëse, nga riprodhimi fizik i librave dhe vënia në skenë e shfaqjeve dhe formave të tjera të koreografisë e deri tek publikimi i këtyre veprave në internet.

Vepra e autorit mund të shfrytëzohet:

- Në formë fizike (riprodhimi, shpërndarja, dhënia me qira),
- Formë jofizike (performanca publike, transmetimi publik, transmetimi publik me fonograme dhe videograme, transmetimi publik, transmetimi, ritransmetimi i transmetimit, transmetimi sekondar) dhe
- Në formë të modifikuar (përshtatje, përshtatje audiovizive).

Të trija format themelore të shfrytëzimit janë të mbuluara në mënyrë adekuate nga të drejtat ekskluzive të autorit individual.

Përveç të drejtave absolute (ekskluzive), autori gëzon edhe të ashtuquajturat të drejta të tjera. Këto janë: E drejta e qasjes dhe ekstradimit, e drejta e stërshitjes, e drejta e huazimit publik dhe e drejta e kompensimit për regjistrimin audio ose vizual ose fotokopjimin e veprës së tij/saj.

Nga ana tjetër, autorët zakonisht kanë gjithashtu interes jopasuror në veprën e tyre, veçanërisht për të vendosur nëse veprat e tyre duhet të bëhen publike, për të kundërshtuar pretendimin e autorësisë, për të kundërshtuar çdo përdorim që mund të konsiderohet si paragjykes i integritetit të veprës. Këto parakushte referohen si të drejtat morale të autorit. Të drejtat morale i mundësojnë autorëve dhe krijuesëve të ndërmarrin veprime të caktuara për të ruajtur dhe mbrojtur lidhjen e tyre me veprën e tyre. Autori ose krijuesi mund të jetë pronari i të drejtave ekonomike ose këto të drejta mund t'u transferohen një ose më shumë pronarëve të të drejtave të autorit. Të drejtat morale përbëjnë një karakteristikë të traditës së të drejtës civile.

Në Nenin 6 është dhënë përkufizimi i të drejtave morale dhe materiale të autorit.

“1. E drejta e autorit është e drejtë e pandashme e një vepre, e cila i takon autorit si subjekt i pronës intelektuale për veprën e mbrojtur.

2. E drejta e autorit përmban:

2.1. autorizimet ekskluzive personale për të mbrojtur pacenueshmërinë e veprës së autorit dhe personalitetin e autorit, në vijim: të drejtat morale të autorit;

2.2. autorizimet ekskluzive pasurore për të mbrojtur interesat pasurore të autorit, në vijim: të drejtat pasurore të autorit;

2.3. autorizimet tjera të autorit, në vijim: të drejtat tjera të autorit.”

Për të ilustruar se cilat forma të shprehjes mund të mbrohen, shumica e ligjeve për të drejtat e autorit përmbajnë listën e të drejtave. E njëjta situatë është edhe në Kosovë.

Në Nenin 8 Ligji përcakton se cilat vepra do të mbrohen:

“1. Vepra të autorit janë krijimet intelektuale origjinale në lëmin e letërsisë, të shkencës dhe artit, që janë të shprehura në çfarëdo mënyre, nëse me këtë ligj nuk parashihet ndryshe.

2. Vepra të autorit konsiderohen në veçanti:

2.1. veprat gojore, siç janë fjalimet, leksionet, tregimet dhe vepra të ngjashme të shprehura gojarisht;

2.2. veprat e shkruara, siç janë tekstet në libra, broshurat, gazetat ditore dhe tekste të tjera në lëmin e letërsisë, literaturës shkencore e profesionale, si dhe programe kompjuterike;

2.3. *veprat muzikore, me ose pa tekst, pavarësisht a janë të shprehura përmes notave apo në ndonjë formë tjetër;*

2.4. *veprat teatrore teatrore-muzikore dhe të kukullave, përfshirë dhe radiodramat;*

2.5. *veprat koreografike dhe të pantomimës;*

2.6. *veprat filmike dhe veprat e tjera audiovizuale;*

2.7. *veprat fotografike dhe veprat e bëra me një proces të ngjashëm si ai i fotografisë, siç janë fotografitë artistike, fotomontazhet, fotoafishet, fotografitë e reporterëve;*

2.8. *veprat e artit figurativ në lëmin e pikturës, skulpturës, grafikës, vizatimit;*

2.9. *veprat e arkitekturës, siç janë skicat, planet, maketat dhe objektet e ndërtuara të veprave arkitekturore dhe të inxhinierisë nga fusha e arkitekturës, urbanizmit, arkitekturës së peizazhit dhe rregullimit të enterierit;*

2.10. *veprat skenografike;*

2.11. *veprat e artit aplikativ si dhe të dizajnit industrial e grafik;*

2.12. *veprat kartografike në lëmin e gjeografisë dhe topografisë;*

2.13. *prezantimet shkencore, edukative ose teknike siç janë vizatimet teknike, grafikonet, tabelat, ekspertizat, demonstrimet tredimensionale.”*

Bërja e dallimit midis veprave dhe ideve të mbrojtura është shumë e rëndësishme.

Për të të qenë e mbrojtur, vepra duhet të jetë më shumë sesa thjeshtë një ide. Prandaj, për t'u shkelur e drejta e autorit në një vepër, duhet kopjuar forma në të cilën shprehen idetë. Përdorimi thjeshtë i ideve të gjetura në një vepër nuk paraqet shkelje të së drejtës së autorit. Për shembull, autori që ka shkruar një artikull se si të ndërtojmë një anije do të mbrohet nga bërja dhe shitja e kopjeve të artikullit pa pëlqimin e tij ose të saj. Megjithatë, mbrojtja e të drejtës së autorit nuk mund të parandalojë askënd nga përdorimi i udhëzimeve (d.m.th. ideja) që përmbanë artikulli për të krijuar, as për të shkruar një artikull tjetër për të njëjtën temë, pa kopjim - shtypje të së parës.

Në Nenin 12 të Ligjit thuhet:

“1. Mbrojtja juridike e të drejtave të autorit nuk përfshin:

1.1. idetë, parimet, udhëzimet, procedurat, zbulimet ose konceptet matematikore si të tilla.

1.2. ligjet, aktet nënligjore dhe rregullativat tjera.

1.3. materialet zyrtare dhe botimet e organeve parlamentare, qeveritare dhe të organizatave tjera që kryejnë funksione publike.

1.4. përkthimet zyrtare të rregullativave dhe materialeve tjera zyrtare, si dhe të marrëveshjeve ndërkombëtare dhe instrumenteve tjera.

1.5. parashtresat dhe aktet tjera në procedurat administrative ose gjyqësore.

1.6. materialet zyrtare të botuara për informim të publikut.

1.7. shprehjet folklorike.

1.8. lajmet e ditës dhe informacionet e ndryshme që kanë karakter të raportimeve të rëndomta të mediave”.

Nenet e Ligjit për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta në Kosovë, të cilat janë paraqitur në vijim, përmbledhin parimet themelore të nocionit se kush është autori dhe momenti i krijimit të veprës së autorit, që rezulton me mbrojtjen e duhur ligjore.

Në Nenin 13 të Ligjit thuhet:

“Autor është personi fizik i cili e ka krijuar veprën.”

Supozimi i autorësisë në Nenin 14 të Ligjit thotë se është shpjegim:

“1. Personi, emri, përkatësisht firma, pseudonimi apo shenja e të cilit është shënuar në ekzemplarin e veprës ose është theksuar me rastin e publikimit të veprës, supozohet që është autor i veprës, respektivisht bartës i të drejtës, përderisa nuk provohet e kundërta.

dhe në Nenin 7 të Ligjit thuhet:

“1. E drejta e autorit i takon autorit me vetë faktin e krijimit të veprës.

2. *Për të gëzuar mbrojtjen e të drejtës së autorit nuk kërkohet plotësim paraprak i çfarëdo formaliteti administrativ”.*

Është një parim pothuajse i pranuar botërisht që mbrojtja e të drejtave të autorëve rrjedh automatikisht nga akti i krijimit dhe nuk varet nga asnjë formalitet.

Në atë aspekt, e drejta e autorit ndryshon shumë nga format e tjera të mbrojtjes së pronësisë intelektuale, siç janë patentat, modelet ose markat tregtare.

Konventat e ndryshme ndërkombëtare sigurojnë mbrojtje gjatë jetëgjatësisë së autorit dhe minimumi 50 vjet pas vdekjes së tij. Në shumë vende, Kosova është njëra prej tyre, kanë futur një mandat prej 70 viteve post mortem auctoris (pas vdekjes së autorit).

Në Nenin 61 të Ligjit thuhet:

»E drejta e autorit zgjat gjatë gjithë jetës së autorit dhe shtatëdhjetë (70) vjet pas vdekjes së tij«

Një veprë që nuk mbrohet më nga e drejta e autorit është pjesë e domenit publik.

E drejta e autorit i jep autorit privilegjin ekskluziv për të riprodhuar dhe komunikuar veprën e tij në publik. Do të ishte gabim nëse mendohet se kjo ka të bëjë vetëm me subjekte profesionale, siç janë shtëpitë botuese dhe kompanitë diskografike. Për shembull, kopjimi i një faqeje nga një libër shkollor, dublikimi i një CD, ose një shkarkim në internet mund të përbëjnë të gjitha riprodhimet përkatëse sipas ligjit të të drejtës së autorit.

Në mënyrë të ngjashme, muzika që ne dëgjojmë në vende të qasshme nga publiku, të tilla si baret ose dyqanet, zakonisht i komunikohet publikut sipas kushteve të të drejtës së autorit. Kur nuk zbatohet asnjë përjashtim ose kufizim, çdo përdorim i veprave të mbrojtura kërkon pëlqimin e pronarit të të drejtës së autorit, të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta.

Ky term ligjor përshkruan të drejtat e dhëna krijuesve për veprat e tyre letrare dhe artistike. Të drejtat themelore të së drejtës së autorit u jepen krijuesve të muzikës, filmave, romaneve dhe poezive.

Të drejtat e përafërta u jepen artistëve interpretues, prodhuesve të

regjistrimeve zanore dhe organizatave transmetuese për programet e tyre në radio dhe televizion.

Ligji ka parashikuar mundësinë e përdorimit të veprës me të drejtë të autorit për qëllime private. Një person fizik ka mundësinë të riprodhojë lirshëm një vepër të çdo lloji bartësi nëse kjo bëhet vetëm për përdorim privat dhe pa ndonjë interes tregtar direkt ose indirekt, dhe që kopjet e tilla të mos shpërndahen ose komunikohen në publik. Kjo bëhet deri në tri kopje. (Neni 38 dhe Neni 44 Ligji i Kosovës)

Direktivat e BE-së e edhe Ligji i Kosovës, pavarësisht nga përjashtimi i lartpërmendur që lejon kopjimin e një vepre të mbrojtur nga të drejtat e autorit në tri kopje, kanë parashikuar mbrojtjen e të drejtave materiale të autorit përmes pagesës së kompensimit të posaçëm të parashikuar në Nenin 39.

“1. Kompensimin e veçantë në kuptim të nenit paraprak 38 të këtij ligji e paguajnë: prodhuesit e pajisjeve për fotokopjim, prodhuesit e bartësve të zbrazët të zërit ose të pamjes, si dhe zotëruesit e aparateve fotokopjuese që ofrojnë ose bëjnë shërbime fotokopjimi me pagesë. Krahas prodhuesve debitorë solidarë janë shitësit dhe importuesit e pajisjeve të tilla dhe të mbartësve të zbrazët të tingullit ose pamjes, përveç kur importimi i tyre bëhet për përdorim privat ose jokomercial, si pjesë e bagazhit personal, de minimisimports.

2. Prodhuesit nga paragrafi paraprak 1. i këtij neni nuk janë të detyruar të paguajnë kompensim të veçantë për ato aparate ose bartës të zbrazët të tingullit apo të pamjes të cilat prodhohen për eksport. E njëjta vlen edhe për importuesit e pajisjeve apo bartësve të zbrazët të tingullit apo të pamjes të cilat janë të importuara në Kosovë, dhe eksportohen pa i ofruar së pari për shitje në territorin e Kosovës.

3. Personat nga paragrafi 1. i këtij neni duhet, sipas kërkesës së Shoqatës për administrim kolektiv të këtyre të drejtave, të dorëzojnë të dhëna në lidhje me llojin dhe numrin e aparateve dhe të bartësve të zërit ose të pamjeve që i kanë shitur ose importuar, si dhe të dhënat për numrin e fotokopjeve të shitura, të cilat nevojiten për të llogaritur kompensimin e veçantë.”

Zbatimi i vazhdueshëm i rregulloreve është detyra e shoqërive mbledhëse. Inspektori i tregut mund të ndihmojë ashtu që me aktivitetet e tij të parandalojë sa më shumë që të jetë e mundur punën në tregun e zi apo të paligjshëm me bartës të zërit dhe imazhit, fotokopjues, etj.

4.2. TË DREJTAT E PËRAFËRTA

Të drejtat e autorit mbrojnë të drejtën për të riprodhuar veprën, për të bërë kopje dhe për të interpretuar ose shfaqur veprën publikisht.

Të drejtat e përafërta mbrojnë interesat ligjore të personave të caktuar dhe personave juridikë që kontribuojnë në vënien e veprave në dispozicion të publikut ose që prodhojnë lëndë të cilat, megjithëse nuk kualifikohet si vepër sipas sistemit të të drejtës së autorit, përmban kreativitet të mjaftueshëm ose aftësi teknike dhe organizative për të justifikuar njohjen e një të drejtë pronësore të ngjashme me të drejtat e autorit. Ligji i të drejtave të përafërta gjykon se prodhuesve që rezultojnë nga aktivitetet e personave dhe subjekteve të tilla meritojnë mbrojtje ligjore pasi ato kanë të bëjnë me mbrojtjen e veprave të autorësisë sipas të drejtave të autorit. Të drejtat e përafërta u janë dhënë këtyre kategorive:

- Interpretuesve;
- Prodhuesve të regjistrimeve zanore (të referuara edhe si fonograme);
- Producentëve të filmit,
- Botuesve dhe prodhuesvetë bazës së të dhënave, dhe
- Organizatave të transmetimit

Mbrojtja nën të drejtat e përafërta është e ngjashme me të drejtat e autorit, megjithëse shpesh është më e kufizuar dhe me një kohëzgjatje më të shkurtër. Etiketimi si 'e përafërt' tregon një farë shkalle marrëdhënieje midis këtyre të drejtave dhe të drejtës së autorit, dhe në të njëjtën kohë i dallon ato nga këto të fundit.

Çfarë mund të bëjë pronari i së drejtës kur i shkelen të drejtat e tij?

Pronari i së drejtës, e drejta morale ose ekonomike e të cilit është shkelur, mund të ndërmarrë disa hapa:

- Ai/ajo mund të përdorë mjete juridike civile për të ndaluar veprimtarinë e paligjshme dhe për të kompensuar paragjykimin e pësuar,
- Gjykata mund të bëjë që shkelësi të ndalojë aktivitetet e tij të paligjshme me anë të një urdhërese,

- Nëse aktiviteti shkelës i ka shkaktuar humbje financiare pronarit të së drejtës, gjykatës mund t'i kërkohet gjithashtu të kompensojë dëmet, duke përfshirë dëmet ndëshkuese ose shembullore,
- Shumica e vendeve parashohin gjithashtu mjete juridike penale në disa raste të kualifikuara të shkeljes, veçanërisht për piraterinë në shkallë të gjerë të veprave të mbrojtura me qëllim fitimi.

Në nenin 195 Ligji thuhet se procedura për kundërvajtje fillon me paraqitjen e ankesës nga organi i inspektimit, policia dhe pala e dëmtuar, shoqata për administrim kolektiv të të drejtave ose nga Zyra.

Në të njëjtën kohë në Nenin 181, Ligji thekson mbrojtjen gjyqësore dhe pretendon si në vijim:

“1. Në rast të shkeljes së të drejtave ekskluzive të përcaktuara me këtë ligj, bartësi i të drejtës mund të kërkojë:

1.1. gjetjen e ekzistimit të shkeljes së të drejtave;

1.2. lëshimin e një vendimi, që ndalon vazhdimin e shkeljes dhe të shkeljeve të përsëritura në të ardhmen, si edhe disa akte përgatitore për shkeljet e tilla periodike;

1.3. mallrat që krijohen si rezultat i shkeljes së të drejtave, materialet dhe mjetet kryesisht të përdorura në krijimin apo fabrikimin e mallrave që shkelin të drejtat do të kërkohet që definitivisht të largohen nga tregu dhe të shkatërrohen, me shpenzime të shkelësit;

1.4. kompensim të dëmit material që nënkupton dëmin aktual dhe fitimin e humbur, ose zhdëmtim të posaçëm.

1.5. kompensim të dëmit jomaterial të shkaktuar si rezultat i shkeljes të të drejtave morale;

1.6. të bëhet shpallja e plotë apo pjesërisht e aktgjyqimit nga gjykata, në masmedia, me shpenzime të shkelësit.”

4.3. PËRVOJAT DHE PRAKTIKAT E MIRA TË INSPEKTORATIT TË TREGUT TË SLOVENISË

4.3.1 Kontrolli i fotokopjimit të veprave letrare

Nga praktika e Inspektoratit të Tregut, mund të them se nuk kishte shumë kërkesa për mbrojtjen e të drejtave të autorit në fushën e mbrojtjes së veprave letrare. Ka pasur disa iniciativa nga profesorë të fakulteteve individuale që të kopjohen tekstet e tyre shkollore.

Mbikëqyrjet ishin të paparalajmëruara dhe ishin kryer në fillim të vitit akademik.

Nëse një praktikë e tillë është e pranishme edhe në Kosovë, unë sugjeroj që ajo të trajtohet në të njëjtën mënyrë, duke kontrolluar tërë stokun e veprave letrare të fotokopjuara, pasi në disa pjesë janë kopjuar tekstet shkollore individuale.

Ata mendojnë kështu për shmangur dispozitën që lejon kopjimin e pjesëshëm të një veprë të mbrojtur nga e drejta e autorit dhe jo në tërësi. Gjatë inspektimit, inspektorët duhet t'i kushtojnë vëmendje përjashtimit, që lejon kopjimin e teksteve shkollore në tërësinë e tyre, i cili përcaktohet në ligjin e Kosovës në Nenin 44. Sipas Nenit 44, ndalohet riprodhimi i veprës së shkruar në vëllimin e plotë të librit, përveç nëse kopjet e shtypura janë shitur të paktën dy vite më parë.

4.3.2. Kontrolli i transmetimit publik

Mbikëqyrja mbi organizatën e të drejtave të autorit në transmetimin publik të muzikës në institucionet hotelierike dhe akomoduese është kryer nga inspektorët e tregut në të njëjtën kohë me mbikëqyrjen e kryerjes së aktiviteteve hotelierike. Gjatë mbikëqyrjes së industrisë hotelierike, aplikohen rregullat udhëheqëse, siç janë: regjistrimi i duhur i institucioneve hotelierike, shënimi i çmimeve, lëshimi i faturave, ndalimi i shpërndarjes së alkoolit ndaj të miturve, ndalimi i reklamimit dhe shitja e duhanit të miturve, reklamimi i alkoolit, orari i punës, etj., si dhe kontrolli i të drejtave të autorit.

Në vendet publike, veprat e mbrojtura nga të drejtat e autorit zakonisht transmetohen nga fonogramet ose me ndihmën e një radio marrësi ose marrësi televiziv, për të cilin përdoruesit e këtyre pajisjeve duhet të kenë të drejtat e autorit me shoqëritë kompetente të mbledhjes. Përveç kësaj, ekziston Akti për RTV, i cili kërkon pagesën paraprake në RTV për të gjithë përdoruesit e televizioneve dhe radiove.

Përveç inspektimeve në industrinë hotelierike, ku performimi i veprave muzikore mund të jetë gjithashtu pjesë e ofertës së hotelierit, pajtueshmëria me dispozitat e të drejtave të autorit verifikohet edhe në parukeri, dyqane riparimi makinash, dyqane, etj., megjithëse muzika nuk lidhet drejtpërdrejt me një aktivitet të veçantë të këtyre subjekteve ekonomike.

Në rastin e mbikëqyrjes, operatorëve ekonomikë u kërkohet të japin prova të së drejtës së autorit. Në rastet kur hotelierët, tregtarët, mjeshtrit dhe të tjerët nuk i kanë pasur të drejtat e rregulluara, inspektorët kanë urdhëruar eliminimin e parregullsive me një vendim administrativ. Inspektorët kanë përdorur masa të buta, të tilla si paralajmërimi ndaj shkelësve, të cilët menjëherë i kanë rregulluar këto të drejta.

Është interesante të përmendet se në vitin 2006 Inspektorati Slloven i Tregut ka pranuar mbi 400 raporte nga organizata kolektive SAZAS se hotelieria dhe përdoruesit e tjerë të veprave muzikore nuk i kanë të rregulluara të drejta materiale për komunikimin publik të këtyre veprave. Për përdoruesit e veprave muzikore, u zbulua se mbi 50 aplikacione ishin plotësisht të pajustificuara. Me kalimin e viteve, situata është përmirësuar.

Në rastin e mbikëqyrjes, operatorëve ekonomikë u kërkohet të japin prova të të drejtave të autorit. Në rastet kur hotelierët, tregtarët, mjeshtrit dhe të tjerët nuk kanë pasur të drejtat e rregulluara, inspektorët kanë urdhëruar eliminimin e parregullsive me një vendim administrativ. Inspektorët kanë shqiptuar vetëm vërejtje shkelësve të cilët i kanë rregulluar menjëherë këto të drejta.

Është interesante të përmendet se në vitin 2006 Inspektorati Slloven i Tregut ka pranuar mbi 400 raporte nga organizata kolektive SAZAS se hotelieria dhe përdoruesit e tjerë të veprave muzikore nuk i kanë të rregulluara të drejta materiale për komunikimin publik të këtyre veprave. Për përdoruesit e veprave muzikore, u zbulua se mbi 50 aplikacione ishin plotësisht të pajustificuara. Me kalimin e viteve, situata është përmirësuar.

4.3.4. Kontrolli në fushën e programeve kompjuterike

Grupi i veçantë i kualifikuar i inspektorëve të tregut kryen kontrollet duke pasur parasysh natyrën e veçantë të inspektimit në lidhje me programet kompjuterike. Në përputhje me dispozitat e Aktit të Inspektimit, një inspektor ka të drejtë të kryejë inspektim të njësisë

ekonomike në bazë të ligjit (pa leje të veçantë të gjykatës) dhe pa njoftim paraprak.

Kjo do të thotë që inspektimet në këtë fushë nuk kryhen tek personat fizikë që përdorin kompjuterë për qëllimet e tyre në ambientet private të Shtëpive, apartamenteve. Hyrja në një apartament është kategori e mbrojtur me kushtetutë.

Kontrulli i përdorimit të programeve të paligjshme në mjediset private bie kryesisht në domenin e policisë, ose nëse ekziston dyshim i arsyeshëm se ka ndonjë shkelje të madhe për të cilën inspektorët e tregut duhet të kishin marrë më parë një urdhër gjykate. Situata të tilla nuk regjistrohen nga inspekcioni i tregut i Sllovenisë.

Në përputhje me dispozitat e të Drejtave të Autorit dhe të drejtave të përfaqësuara, të drejtat e mëposhtme ekonomike janë të zbatueshme për programet kompjuterike:

- E drejta e riprodhimit (është e drejtë ekskluzive e autorit për të rregulluar veprën në një medium material ose në një kopje tjetër direkt ose indirekt, përkohësisht ose përgjithmonë, me çdo mjet dhe në çdo formë, tërësisht ose pjesërisht),
- E drejta e shpërndarjes (është e drejta ekskluzive e autorit për të hedhur në qarkullim origjinalin ose kopjet e veprës me shitje ose formë tjetër të transferimit të pronësisë, ose për të ofruar të njëjtën për publikun me një qëllim të tillë),
- E drejta e qiradhënies (është e drejta ekskluzive e autorit për të vënë në dispozicion për përdorim origjinalin ose kopjet e një veprë, për një periudhë të kufizuar kohore dhe për përparësi ekonomike direkte ose indirekte) dhe
- E drejta e vënies së veprës në dispozicion të publikut (është e drejta ekskluzive e autorit që një vepër, përmes mjeteve me tela ose pa tela, të vihet në dispozicion të publikut në mënyrë të tillë që anëtarët e publikut të mund të hyjnë në të nga një vend dhe në një kohë të zgjedhur individualisht nga ata ose që një vepër t'i transmetohet një anëtar të publikut bazuar me një ofertë, të destinuar për publikun).

Kontrulli i pajtueshmërisë me të drejtat e autorit në fushën e kompjuterëve kryhet në bazë të një plani vjetor. Subjektet zgjidhen nga industritë në të cilat veprojnë. Në vitet e mëparshme, subjektet e përzgjedhura janë zgjedhur nga avokatët, organizatat e medias (organizatat e radios dhe TV, gazetatat, revistat ...), arkitektët, bizneset e

vogla, kompanitë e diagnostikimit të prishjeve të automjeteve, noterët dhe të tjerët.

Çdo vit, inspektime kryhen edhe tek subjektet kundër të cilave Inspektorati i Tregut merr ndonjë ankesë.

Inspektorati i Tregut konstaton se shumica e shkelësve janë të vetëdijshëm se duhet të marrin lejen (licencën) e autorit për të përdorur një program të caktuar, por kjo merret parasysh vetëm për programet më të përdorura (sistemi operativ, programet e Office), ndërsa për programet më të vogla (veçanërisht ato të marra në internet) nuk respektohen këto të drejta.

Në vitin 2015, u prezantua një metodë e re për kryerjen e inspektimeve, e cila është jashtëzakonisht e suksesshme. Inspektimi është zhvilluar në dy faza.

Në fazën e parë (e kryer në pranverë), iu dërgua një letër 439 operatorëve ekonomik duke i informuar ata për Inspektoratin e Tregut të Republikës së Sllovenisë për detyrimet e tyre në lidhje me respektimin e të drejtave të autorit në fushën e kompjuterëve. Në të njëjtën kohë, inspektorati nxiti ata të kontrollonin vetë sa kompjutera kanë dhe cilat programe përdorin në to, si dhe të kontrollojnë vetë nëse i përdorin të gjitha programet në mënyrë të ligjshme (ose i kanë të gjitha licencat e nevojshme). Operatorëve ekonomikë ju është dashur të paraqesin në Inspektoratin e Tregut të Republikës së Sllovenisë të dhëna për numrin e kompjuterëve dhe një listë të programeve që ata përdorin. Pas marrjes së përgjigjeve në letrën e dërguar, u zhvillua një analizë e dokumentacionit të pranuar. Bazuar në analizën, u zgjodhën operatorët ekonomikë që nuk iu përgjigjën letrës, si dhe disa operatorë ekonomikë të përzgjedhur rastësisht, të cilët dërguan informacione në mënyrë korrekte. Të gjithë këta operatorë ekonomikë u inspektuan në muajt e vjeshtës.

Çdo vit, inspektime kryhen gjithashtu tek subjektet kundër të cilave Inspektorati i Tregut i Republikës së Sllovenisë merr një raport.

Për shkak të natyrës specifike të inspektimit në lidhje me programet kompjuterike, ky kontroll kryhet nga një grup i trajnuar posaçërisht i inspektorëve të tregut, të cilët, përveç detyrave të tjera, kryejnë edhe kontrole të tilla. Në Inspektoratin e Tregut, nuk ka një ndarje zyrtare të inspektorëve të cilët do të kryenin ekskluzivisht inspektime në fushën e IPR. Grupi u formua duke marrë parasysh interesin e shprehur të

inspektorëve, njohuritë kompjuterike, dëshirën për të marrë njohuri të reja. Para mbikëqyrjes vjetore, nëse është e nevojshme, përgatitet trajnim i veçantë për këtë grup. Nëse është e nevojshme, korporatat globale të TI-së gjithashtu ofrojnë ndihmë në trajnimin e inspektorëve.

Rezultatet e inspektimeve janë të dukshme nga tabela më poshtë.

Veprimi	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2019
Përqindja e programeve të paligjshme	11,2%	7,6%	9,3%	12,00%	7,4%	30,1%	2,7%	3,8%	3,6%

Devijimet individuale në përqindjen e shkeljeve janë rezultat i kontroleve në zonat ku nuk janë kryer ende kontrollet, ose inspektori ka kryer inspektime në kompani që përdorin pa leje një numër të madh të programeve kompjuterike. Rezultatet e monitorimit afatgjatë tregojnë se shkalla mesatare e programeve të përdorura në mënyrë të paligjshme është rreth 9%. Rezultati herë pas here më i keq është për shkak të faktit se gjatë mbikëqyrjes u zbuluan tetë kompani, të cilat së bashku kanë përdorur në mënyrë të paligjshme mbi 200 programe, siç u vërtetua në vitin 2015.

Lidhur me kontrollin e pajtueshmërisë me të drejtat e autorit në fushën e kompjuterëve, në vitin 2019, kontrollet janë kryer në 59 subjekte ekonomike. Dy njësi ekonomike nuk kishin kompjuterë, dhe në të gjitha të tjerat, u inspektuan 3328 programe kompjuterike të përdorura nga përdoruesit në punën e tyre, të cilat janë regjistruar në 658 kompjuterë, duke përdorur metodën e përzgjedhjes së rastësishme. Nga të gjitha programet e regjistruara, subjektet individuale nuk dëshmuan (nuk mund të siguronin prova të përshtatshme) aplikimin ligjor për 119 programe (3.6%). Nga 59 subjektet e inspektuara, përdorimi i paligjshëm i të paktës një programi kompjuterik u gjet në 20 subjekte (36.4%).

Në ligjin slloven të të Drejtave të Autorit, është kundërvajtje nëse vërtetohet se dikush ka lëshuar publikisht një vepër muzikore për qëllime komerciale. Fakti që dikush ka kopje të CD-së dhe nuk i lëshon ato gjatë inspektimit nuk mund të konsiderohet shkelje. Ndryshe nga programet kompjuterike, ku ligji shprehimisht thotë se posedimi i thjeshtë i një programi të palicensuar përbënë shkelje. Ky fakt është shumë i rëndësishëm kur ushtroni kontroll të të drejtës së autorit.

4.3.5. Transmetimi kabllor

Në vitin 2006, inspektorët e tregut filluan të mbikëqyrin rregullsinë e marrëdhënieve materiale të të drejtave të autorit në fushën e ritransmetimit kabllor.

Rregulloret e vlefshme sllovene përcaktojnë se të drejtat materiale të autorit mbrojnë interesat pronësore të autorit, që do të thotë se autori ka fuqi ose monopol ekskluziv dhe absolut mbi shfrytëzimin e veprës së tij me të drejtë të autorit. Kështu, shfrytëzimi i një vepre të mbrojtur nga të drejtat e autorit është i lejueshëm vetëm nëse autori lejon përdorimin e veprës së tij me të drejtat e autorit. Autori zakonisht më së shpeshti i realizon interesat e tij të pronës materiale në punën e tij përmes transferimeve të paguara. Rregullorja aktuale e Sllovenisë përfshin gjithashtu të drejtat e transmetimit të ritransmetimit. Ne flasim për ritransmetim kabllor kur sinjalet e programit radiofonik transmetohen në rrjetin kabllor përmes një antene grupore dhe shpërndahen përmes kabllor tek mbajtësi i lidhjes kabllorike. Gjithashtu në lidhje me të drejtat e përafërta, ligji përcakton që një organizatë transmetimi ka të drejtën ekskluzive për të transmetuar transmetimet e saj, transmetimin sekondar të transmetimeve të saj, nëse kryhet në vende të arritshme për publikun kundrejt pagesës së pranimit, regjistrimit të transmetimeve të saj, riprodhimine regjistrimeve të transmetimeve të saj, shpërndarjen e regjistrimeve të transmetimeve të tyre dhe vënien në dispozicion të regjistrimeve publike të transmetimeve të tyre. Duke marrë parasysh sa më sipër, çdo operator kabllor në Slloveni duhet të marrë pëlqimin e organizatave të huaja dhe organizatave të tjera televizive për ritransmetimin kabllor të programeve që u siguron përdoruesve në rrjetin e vet kabllor.

Në vitin 2006, në Gjermani u mbajt Kampionati Botëror, ku të drejtat ekskluzive për transmetimin e ndeshjeve të futbollit u dhanë në bazë territoriale. Për shkak të sa më sipër, operatorëve kabllorë sllovenë ju desh të fshehin programet e huaja HRT2, ORF1, ZDF dhe ARD gjatë ndeshjeve të futbollit në bazë të njoftimeve nga përfaqësuesit e organizatave të huaja RTV, sepse transmetuesit e huaj fituan të drejtat për të transmetuar ndeshje në TV vetëm në territorin të organizatorit të Kampionatit Botërorë dhe vendit të tyre. I njëjti parim territorial i dhënies së të drejtave ekskluzive është zbatuar edhe për transmetimin e ndeshjeve të futbollit të Ligës së Kampioneve të Evropës.

Prandaj, operatorëve kabllorë sllovenë ju desh të errësonin ekranet në programet e huaja televizive gjatë transmetimit të ndeshjeve të futbollit të Ligës së Kampionatit Evropian. Gjatë transmetimit të ndeshjeve të futbollit në Slloveni, inspektorët e tregut monitoruan këto programe, të cilat transmetohen në sistemin e shpërndarjes kabllore. Gjatë ndeshjeve, u kontrolluan 39 sisteme të shpërndarjes kabllore. Kështu, në 9 sisteme, ata zbuluan se pavarësisht njoftimit të ndërprerjes së programeve televizive të huaja, operatorët kabllorë nuk e morën vesh këtë njoftim dhe ritransmetuan transmetimin e një ndeshje futbollit në programet e huaja televizive në sistemin e tyre. Për shkak të shkeljeve të identifikuara, inspektorët e tregut shqiptuan 7 gjoba për shkelësit. Megjithatë, në dy raste, vetë operatorët kabllorë filluan ndërprerjen para se të vinte inspektori, edhe pse po transmetonin ndeshjet e para, kështu që u dha një paralajmërim.

Situata në këtë fushë është përmirësuar me kalimin e viteve, kështu që errësimi i ekraneve (ndërprerja) të programeve individuale gjatë transmetimit të ngjarjeve, kryesisht sportive, është bërë një praktikë e vazhdueshme.

4.4. PËRFUNDIM

Mbrojtja ligjore i siguron krijuesit se të tjerët mund t'i afrohen dhe të përdorin veprat e tyre pa frikë nga kopjimi ose pirateria e paautorizuar. Të drejtat e autorit dhe të drejtat e përfaqëta ofrojnë nxitje për krijimtari në formën e njohjes së shpërblimeve ekonomike. Kjo ndihmon në krijimin e kushteve të besueshme për investime në fushën e krijimit dhe inovacionit në të mirë të shoqërisë. Në të kundërt, përjashtimet dhe kufizimet në mbrojtjen e së drejtës së kopjimit mund të inkurajojnë edhe inovacionin, duke siguruar qasje të paparë në vepra të mbrojtura në raste specifike për qëllime të tilla si edukimi dhe raportimi i lajmeve. Kështu, ato lehtësojnë shpërndarjen e njohurive dhe informacionit, i cili, nga ana tjetër, është një parakusht i domosdoshëm i çdo krijimi të ri. Të drejtat ekskluzive, nga njëra anë, dhe përjashtimet/kufizimet mjaft të ekuilibruara, nga ana tjetër, janë të dyja të krijuara për të nxitur krijimtarinë. Ndërveprimi i tyre është me rëndësi jetike për zhvillimin krijues të çdo shoqërie.

5. TË DREJTAT E PRONËSISË INDUSTRIALE

Të drejtat e pronësisë intelektuale janë të lidhura ngushtë me inovacionin, zhvillimin e vazhdueshëm të biznesit, bashkëpunimin midis bizneseve dhe subjekteve të tjera. Karakteristikë e të drejtave të pronësisë industriale është se ato lindin në bazë të një kërkesë në regjistër, ndryshe nga të drejtat e autorit që lindin nga momenti i krijimit pa pasur nevojë për regjistrim.

Pronësia industriale merr një sërë formash, duke përfshirë edhe:

- Patenta,
- Topografia e qarqeve të integruara
- Dizajni industriale,
- Marka tregtare,
- Treguesi gjeografik,
- Sekretin tregtar.

5.1. TË DREJTAT DHE MBROJTJA E PATENTAVE

Ligji Nr. 04/L-029 për Patenta (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 12/2011) për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit Nr. 05/L-039 për Patentat (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 26/2015) në Nenin 1 përcakton qëllimin e Ligjit:

“Me këtë ligj përcaktohen kushtet dhe procedurat për regjistrimin e patentës, të drejtat që rrjedhin nga regjistrimi dhe zbatimi i këtyre të drejtave.”

Ndryshe nga termat e tjerë në fushën e DPI, termi patentë mund të thuhet se kuptohet dhe përdoret jo vetëm nga profesionistët por edhe nga publiku.

Patenta është një e drejtë ekskluzive e dhënë për një shpikje që ofron një zgjidhje të re për një problem teknik. Patenta jepet për shpikje në lidhje me një produkt, proces ose kërkesë.

Patentat mbrojnë inovacionin e autorit në lidhje me ndonjë ide ose proces të produktit që nuk ka qenë në treg më parë. Patentat mund të regjistrohen duke u dhënë autoriteteve përkatëse informacione teknike rreth inovacionit. Në Kosovë është Agjencia për Pronësi Industriale (AIP). Mbrojtja e patentës zakonisht zgjat deri në 20 vjet pas regjistrimit të idesë, duke mbrojtur kështu idenë nga përdorimi i paligjshëm nga palë të paautorizuara përveç autorit. Kjo nënkupton që ideja ose produkti i patentuar nuk mund të përdoret për përfitime tregtare nga një

palë e tretë pa miratimin e autorit. Regjistrimi i patentave në Agjencinë e Kosovës për Pronësi Industriale (AIP) gjithashtu mundëson siguri kur u shprehet ideja investitorëve potencialë.

Në Nenin 110 ligji parashikon subjekte që kanë të drejtë të kërkojnë mbrojtjen për Patentat si më poshtë:

“Përveç pronarit të së drejtës së patentës, të drejtën për mbrojtjen e patentës mund ta kërkoj edhe pronari i licencës ekskluzive deri në masën për të cilën ka të drejtën për përdorim të patentës në bazë të kontratës për licencën.”

Udhëzimi Administrativ (MTI) Nr. 13/2016 për Procedurat e Regjistrimit të Patentave jep shumë përgjigje dhe i ndihmojnë bartësit të së drejtës se si të mbrojtë të drejtën e tij.

Bazat e të dhënave për patentat përmbajnë informacione mbi patentat e aplikuar, patentat e mbrojtura (të vlefshme) dhe patentat vlefshmëria e të cilave tashmë ka skaduar. Kërkimi i bazave të të dhënave për patentë rekomandohet për këdo që dëshiron të kontrollojë nëse patenta të ngjashme ose identike janë publikuar tashmë në lidhje me rezultatet e krijimit të tyre intelektual, në mënyrë që të lehtësojë vlerësimin e mundësisë së marrjes së mbrojtjes së tyre, në mënyrë që të shmanget shkelja dhe të zbulohet që aplikuesi ka kërkuar ose ka marrë mbrojtje.

Patentat e skaduar janë veçanërisht interesante, sepse ato ofrojnë një përshkrim mjaft të saktë të një zgjidhjeje individuale teknike që është e disponueshme lirshëm në një zonë të caktuar gjeografike.

Të dhënat e regjistrimit të patentave përdoren nga gjykatat, si dhe të gjitha organet e tjera mbikëqyrëse në procedurat kur mbajtësi i së drejtës pretendon se të drejtat e tij janë shkelur dhe kërkon mbrojtje.

Më poshtë janë dhënë disa baza të të dhënave:

- ← Patentat sllovene: Baza e të dhënave e menaxhuar nga Zyra e Pronësisë Intelektuale e Republikës së Sllovenisë dhe përfshin patentat e regjistruara në Slloveni dhe të vlefshme në Slloveni <http://www2.uil-sipo.si/Squ000.stm>
- ← PatentoScope është një bazë të dhënash ndërkombëtare e disponueshme në faqen e internetit të Organizatës Botërore të Pronësisë Intelektuale (WIPO). Baza e të dhënave përfshin

miliona dokumente të patentave, kryesisht aplikacione ndërkombëtare për patenta (PCT) dhe patenta rajonale dhe kombëtare nga 25 vende. Kjo gjithashtu siguron një shfaqje tabelare dhe grafike të rezultateve të kërkimit, e cila është shumë e dobishme gjatë kërkimit dhe mendimit rreth partnerëve dhe konkurrentëve të mundshëm në treg <http://patentscope.wipo.int/search/en/search.jsf>

- ← EspaceNet është një bazë të dhënash ndërkombëtare që përfshin patenta nga e gjithë bota (përfshin 70 milion dokumente të patentave - aplikacione për patenta, patenta të kaluara si dhe patenta të vlefshme). Baza e të dhënave mundëson një kërkim të shpejtë (pyetje sipas fjalëve kyçe ose personave ose organizatave) si dhe një kërkim kompleks (kërkim i çdo fushe të arritshme: mbajtësi i patentës, shpikësi, data e regjistrimit, numri i patentës, etj.) <http://www.espacenet.com>
- ← Udhëzime për përdorim të EspaceNet: [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4E8744EB66E8F944C12577D600598EEF/\\$File/espacenet_brochure_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4E8744EB66E8F944C12577D600598EEF/$File/espacenet_brochure_en.pdf)
- ← Dokumenti i Përgjithshëm i Citimit është një mjet i zhvilluar nga EPO, JPO dhe USPTO dhe synon si një pikë e vetme e qasjes për të kuptuar zhvillimet e fundit të renditura në baza të ndryshme të të dhënave për patentë <http://www.epo.org/searching/free/citation.html> dhe <http://ccd.trilateral.net/20120503/>
- ← Buletini Evropian i Patentave përmban të dhëna bibliografike dhe informacione mbi statusin ligjor të aplikimeve dhe patentave Evropiane. Qasja është falas, të dhënat përditësohen çdo javë (çdo të mërkurë) <http://www.epo.org/searching/free/bulletin.html> in

Kur flasim për shkelje të patentave, duhet theksuar që në raste të tilla, mbajtësit e të drejtave zakonisht parashetrojnë padi në gjykata ku ata ushtrojnë të drejtat e tyre.

5.2. DIZAJNI INDUSTRIAL

Fusha e dizajnit industrial rregullohet me Ligjin Nr. 05/L-058 për Dizajnin Industrial (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 40/2015).

Sipas Ligjit, dizajni është pamja e tërësisë apo e një pjese të produktit, e cila rezulton nga karakteristikat e produktit, në veçanti nga forma, ngjyrat, vijat, konturat, tekstura ose materiali i vet produktit ose zbukurimet e tij.

Dizajni është dukja e jashtme e produktit ose objektit. Dizajni është ai që e bën një produkt joshës, tërheqës ose të dëshirueshëm, dhe kështu kontribuon ndjeshëm në shitjen e produktit dhe rrit vlerën e tij tregtare.

Dizajni industrial është termi ligjor që përdoret për të përshkruar pjesën estetike të produkteve në tregje, e cila përfshin paketimin dhe mënyrën e mbështjelljes/prezantimit të produkteve industriale. Dizajnet industriale mbrohen nga shitja ose importi i produkteve të falsifikuara duke përdorur të njëjtin dizajn, ose nga çfarëdo manipulimi të dizajnit, që ndërmerret pa pëlqimin e autorit. Dizajnet industriale mbrohen që nga momenti i regjistrimit, dhe në varësi të vendit, ato gjithashtu mund të mbrohen përmes të drejtave të autorit.

Dizajni industrial është në kuadër të fushëveprimit të pronësisë industriale, gjithashtu me ngjashmëri të shumta me të drejtat e mbajtura nga autorët në fushën e ligjit të së drejtës së autorit.

Dizajnuesi është personi fizik i cili krijoi modelin industrial. E drejta e dizajnit industrial i takon dizajnuesit ose pasardhësit të tij ligjor në titull. Nëse modeli është krijuar në bazë të një kontrate komisioni, e drejta për dizajnin i takon komisionerit të dizajnit, përveç nëse përcaktohet ndryshe nga kontrata.

Dizajnuesi ka të drejtë morale në planet e tij në të gjitha dokumentet gjatë ekspozitës publike të dizajnit të tij, pavarësisht nëse ai është aplikuesi ose mbajtësi i të drejtës së një dizajni të regjistruar industrial. E drejta morale e dizajnerit nuk mund të transferohet.

Dizajni industrial fitohet me vendimin e regjistrimit. Ky është një nga ndryshimet midis ligjit për të drejtën e autorit dhe ligjit për pronësi industriale.

Mbajtësi i dizajnit industrial ka të drejtën ekskluzive për përdorimin e modelit të regjistruar dhe parandalon palët e treta të përdorin (posaçërisht përpunimin, ofertën, vendosjen në treg, importin, eksportin ose përdorimin e produktit dizajnin) pa lejen e tij.

Pas regjistrimit dizajni mbrohet për pesë vjet, duke filluar nga data e paraqitjes së aplikacionit. Mbrojtja e dizajnit industrial mund të zgjatet për një ose më shumë periudha shtesë prej pesë vjetësh, në një periudhë totale prej njëzet e pesë vjetësh.

Bartësi i së drejtës së mbrojtur të dizajneve industriale, që është shkelur, përveç kërkesës për kompensimin e dëmeve mund të kërkojë masa për të parandaluar shkeljen e mëtejshme të të drejtave të tij ekskluzive. Neni 64 i Ligjit përcakton që Gjykata Themelore e Prishtinës është kompetente për zbatimin e të drejtave lidhur me dizajnin industrial.

Udhëzimi Administrativ MTI, Nr. 12/2016 për Regjistrimin e Dizajnit Industrial jep shumë përgjigje dhe ndihmon bartësin e së drejtës se si të mbrojë të drejtën e tij.

5.3. TË DREJTAT DHE MBROJTA E TOPOGRAFISË SË QRQEVE TË INTEGRUARA

Ligji Nr. 03 / L-165 për Përcaktimin e të Drejtave dhe Mbrojtjen e Topografisë së Qarqeve të Integruara (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 74/2010) në Nenin 1 përcakton qëllimin e Ligjit:

“1. Ky ligj rregullon kushtet dhe procedurat për regjistrimin e të drejtave dhe mbrojtjen për topografitë e qarqeve të integruara dhe zbatimin e këtyre të drejtave”

Në Nenin 2 të Ligjitjanë përcaktuar qarqet e integruara dhe topografia e qarkut të integruar, si dhe të drejtat që burojnë prej tij, si në vijim:

1.2. Qarqet e integruara - forma finale ose e ndërmjetme e një produkti i cili realizon ekzekutimin e një funksioni elektronik, ku të paktën njëri prej elementeve është aktiv dhe njëri ose të gjithë elementet ndërmjetës janë vendosur integralisht në pjesë materialit ose prej pjese materialit, pra në pjesën e brendshme ose të jashtme të materialit;

1.3. Topografia e qarkut të integruar- një vendosje tredimensionale e çfarëdoshme, e shprehur prej elementesh, ku të paktën njëri është aktiv dhe ndërmjetësohet në qarqet e integruara, apo vendosje tredimensionale e përgatitur për prodhimin e një qarku të integruar;

1.4. Shfrytëzimi tregtar i topografive - prodhimi, shitja, qiradhënia ose ndonjë metodë tjetër të përhapjes tregtare, e lidhur drejtpërdrejt me një topografi prodhuar në bazë të topografisë;”

Procedura e regjistrimit dhe anulimit të vendimit për regjistrimin e topografive është në kompetencë të Agjencisë së Pronësisë Industriale (API). Gjatë shtrirjes së të drejtave të topografisë së mbrojtur, bartësi i topografisë së regjistruar ka të drejtë të shënojë produktin e prodhuar të topografisë së regjistruar me shkronjën “T”.

Pronari i topografisë së mbrojtur ka të drejtat për shfrytëzim tregtar, përfshirë të drejtën e autorizimit ose të ndalimit të riprodhimit të topografisë, në kuptimin apo formë; dhe importimin, shitjen ose ndonjë formë tjetër të përhapjes së topografisë ose produkteve që përfshijnë qarkun e integruar, i cili ka lidhje me topografinë respektive.

Të drejtat e pronarit të topografisë së mbrojtur janë të vlefshme deri në dhjetë (10) vjet. Të drejtat mund të humbin edhe para periudhës së përcaktuar nëse nuk janë paguar tarifat ose nëse pronari i së drejtës së topografisë së mbrojtur heq dorë me shkrim nga mbrojtja. Në qoftë se topografia nuk është shfrytëzuar komercialisht, të drejtat shfuqizohen pesëmbëdhjetë (15) vjet pas datës së fiksimit apo kodimit të parë nëse gjatë kësaj periudhe nuk është paraqitur ndonjë aplikacion për regjistrim.

Neni 19 parashikon që një bartës i të drejtës së mbrojtur të topografisë, të cilit i është cënuar e drejta, mund të kërkojë që bashkë me kompensimin e dëmit të merren masa me qëllim të pengimit të cënimit së mëtejshme të të drejtave të tija ekskluzive.

Dispozitat e tjera janë pak a shumë të njëjta si për të drejtat e tjera të pronësisë industriale. Ato kanë të bëjnë me regjistrimin, transferimin, licencimin, etj.

5.4. TREGUESIT GJEOGRAFIK

Treguesit gjeografik janë shenja që identifikojnë një produkt bazuar në origjinën e tij gjeografike, me ç’rast karakteristikat e produktit janë si rezultat i origjinës së tij gjeografike. Treguesit gjeografik mbrojnë nga mundësia që prodhuesit të mos përmbushin kriteret e vendit të origjinës nga përdorimi i emrit ose karakteristikave të tjera të produktit. Megjithatë, për sa kohë që pala tjetër përdor produktin në përputhje me standardet e zbatueshme, ai nuk bënë shkelje.

Ligji nr. 05/L-051 për Treguesit Gjeografik dhe për Emërtimet e Origjinës (Gazeta zyrtare e Kosovës, nr. 3/2016). Në Nenin 1 përcaktohet qëllimi i ligjit:

“1. Ky ligj përcakton rregullat dhe procedurat për regjistrimin e treguesve gjeografikë dhe emërtimeve të origjinës që rrjedhin nga regjistrimi.”

Treguesi gjeografik - emri i një rajoni, një vendi specifik ose në raste të veçanta emri i një shteti, që përdoret për të përshkruar një produkt me origjinë nga ai rajon, vend specifik ose shtet, zotëron një cilësi, reputacion ose karakteristik tjerër specifike të cilat vijnë si rezultat i origjinës gjeografike, prodhimi dhe/ose përpunimi dhe/apo përgatitja e të cilit zhvillohet tërësisht në zonën e përcaktuar gjeografike.

Treguesit gjeografikë tregojnë produktet natyrore (ujin mineral, gur, etj.), produktet bujqësore (patatet, dredhëzat, etj.), produktet ushqimore (djathi, etj.), produktet industriale (birra, etj.), produktet e bëra në shtëpi (qilimat, qëndisja, etj.).

Numri më i madh i produkteve të shënuara me tregues gjeografik janë produktet bujqësore dhe ushqimore.

Treguesi gjeografik mund të jetë, dhe më së shpeshti është, një mjet i rëndësishëm i marketingut që i garanton përdoruesit të autorizuar një avantazh ndaj konkurrencës në treg, pasi garanton një cilësi të kontrolluar dhe të veçantë të produktit dhe origjinës së tij.

Agjencia e Pronësisë Industriale është përgjegjëse për procedurën e regjistrimit të emërtimeve të origjinës dhe treguesve gjeografik, si dhe procedurave të tjera sipas këtij ligji dhe legjisllacionit në fuqi.

Mbrojtja e treguesit gjeografik kombinon dy procedura të ndryshme: Procedurën për krijimin e treguesit gjeografik dhe procedurën për njohjen e statusit të një përdoruesi të autorizuar të treguesit gjeografik.

Nëse treguesi gjeografik krijohet për herë të parë pranë Agjencisë, si e drejtë krejtësisht e re që nuk është regjistruar më parë, personi i interesuar do të fillojë procedurën për krijimin e treguesit gjeografik.

Nëse treguesi gjeografik tashmë është krijuar, dhe nëse dikush dëshiron të fitojë të drejtën për ta shfrytëzuar atë përcaktim në tregti, ai/ajo duhet ta iniciojë një procedurë për njohjen e statusit të përdoruesit të autorizuar të treguesit gjeografik.

Mbrojtja e emërimit të origjinës ose treguesit gjeografik të regjistruar fillon nga data e futjes në Regjistrin e emërtimeve të origjinës ose treguesve gjeografik. E drejta e përdorimit të emërimit të origjinës ose treguesit gjeografik zgjat dhjetë (10) vite nga data e regjistrimit të përdoruesit të autorizuar në Regjistrin e përdoruesve të autorizuar dhe mund të rinovohet nga pala për një kohë të pacaktuar për një periudhë prej dhjetë (10) viteve.

Neni 12 përcakton fushën e mbrojtjes, përkatësisht:

“1. Emërtimet e origjinës apo treguesit gjeografik të regjistruar do të mbrohet ndaj:

1.1. çdo përdorimi direkt apo indirekt në tregti të produkteve të cilat nuk janë regjistruara për aq kohë sa këto produkte janë të krahasueshme me produktet e regjistruara nën emërtimeve të origjinës, apo për aq kohë sa përdorimi i emërimit të origjinës apo treguesit gjeografik shfrytëzon reputacionin e emërimit të origjinës apo treguesit gjeografik të mbrojtur;

1.2. çdo keqpërdorimi, imitimi apo evokimi, edhe po që se shënohet origjina e vërtet e produktit apo nëse emri i emërimit të origjinës apo treguesit gjeografik është i përkthyer apo i transliteruar apo është shoqëruar shprehje të tillë si “stil”, “lloj”, “metodë”, “si prodhohet në”, “imitim”, apo të tjera të ngjashme me to;

1.3. çdo treguesi të pasaktë apo çorientues për sa i përket prejardhjes.”

Unë tashmë kam thënë në hyrje se ky lloj i mbrojtjes ka të bëjë kryesisht me mbrojtjen e produkteve ushqimore, andaj besoj se është e nevojshme që inspektimet sipas këtij ligji të kryhen nga inspektimet përgjegjëse për kontrollin e ushqimit.

Përveç ligjit, shumë të dobishme mund të jetë edhe Udhëzimi Administrativ (MTI) Nr. 11/2016 për Procedurat e Regjistrimit të Treguesit Gjeografik dhe Emërimit të Origjinës dhe Udhëzimi Administrativ (MTI) Nr. 09/2018 për Përcaktimin e Simboleve për Treguesit Gjeografik, Emërimit të Origjinës dhe Specialitetit Tradicional të Garantuara.

5.5. MARKAT TREGTARE

Markat tregtare i mundësojnë publikut që të bëjë dallimin midis produkteve të furnizuesve të ndryshëm, sepse shumë kompani mund të prodhojnë produkte të ngjashme ose produkte të njëjtës natyrë. Përfitim tjetër që rezulton nga markat tregtare është se pronari i një marke tregtare është i mbrojtur nga shfrytëzimi i një subjekti ose një

konkurenti që kërkon t'i imitojë ato produkte. Markat tregtare mund të përfshijnë fjalë, logo, simbole, dizajne të pakove ose ndonjë artikull tjetër identifikues që shërben për të përcjellë tek konsumatorët një vlerë, artikull ose shërbim të caktuar.

Ligji nr. 04/L-026 për Markat Tregtare (Gazeta zyrtare e Kosovës, nr. 10/2011) për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit nr. 05/L-40 për markat tregtare (Gazeta zyrtare e Kosovës, nr. 26/2015) në Nenin 1 përcakton qëllimin e ligjit:

“Me këtë ligj përcaktohen kushtet dhe procedurat për regjistrimin e markave tregtare, të drejtat që rrjedhin nga regjistrimi dhe zbatimi i këtyre të drejtave.”

Ky ligj zbatohet për markat tregtare që kanë të bëjnë me mallrat dhe shërbimet kur subjektet i nënshtrohen procedurës së regjistrimit në Agjencinë e Pronësisë Industriale, si dhe markave tregtare dhe regjistrimeve ndërkombëtare të markave tregtare që zbatohen në Kosovë.

Shenjat të cilat mund të mbrohen si marka tregtare përcaktohen në Nenin 5:

“Markë tregtare mund të jetë çdo shenjë e cila mund të paraqitet grafikisht, në veçanti fjalët, përfshirë edhe emrat personal, skicimet, shkronjat, numrat, formën e mallrave apo paketimin e tyre, ngjyrat si dhe kombinimi i gjitha këtyre me kusht që shenjat e tilla të mund të dallojnë mallrat ose shërbimet e një ndërmarrjeje nga mallrat ose shërbimet e ndërmarrjeve tjera.”

Ligji ka parashikuar që nuk duhet të regjistrohet një markë tregtare identike ose e ngjashme me markën e mëparshme tregtare.

Marka e regjistruar tregtare është e drejtë ekskluzive e bartësit të saj. Bartësi i markës tregtare ka të drejtë t'i parandalojë palët e treta të shfrytëzojnë markën tregtare pa lejen e tij.

Në procedurat e regjistrimit të patentave, markave tregtare, treguesve gjeografikë, dizajnit industrial, etj., të gjithë pjesëmarrësit duhet t'i ndjekin të gjitha procedurat e përshkruara, dhe të sigurojnë që asnjë shkelje të mos ndodhë gjatë vetë regjistrimit. Nëse gjenden parregullsi në këtë pjesë, kjo nuk bie nën kompetencën e inspektorëve të tregut. Detyrë e inspektorëve të tregut janë rastet e shkeljeve të patentave të regjistruara, markave tregtare, treguesve gjeografikë, dizajnit industrial, etj.

Sipas përvojës së vendeve fqinje të Kosovës, si dhe Sllovenisë, si Shtet Anëtar i BE-së, inspektorët e tregut më shpesh mund të hasin shkelje në lidhje me përdorimin e padrejtë të markave tregtare.

Bazat e të dhënave në dispozicion të publikut ndihmojnë për të kontrolluar nëse një markë tregtare e veçantë është e regjistruar. Disa nga bazat e të dhënave më të dobishme janë dhënë më poshtë:

- Slloveni, baza e të dhënave e menaxhuar nga Zyra e Pronësisë Intelektuale e Republikës së Sllovenisë dhe përfshin markat tregtare të regjistruara në Slloveni dhe të vlefshme në Slloveni <http://www2.uilsipo.si/Squ020.stm>
- Marka tregtare të komunitetit (EUTM - European Union Trade Mark), ajo siguron qasje të shpejtë në informata të markave tregtare të komunitetit <https://oami.europa.eu/eSearch/>
- Romarin International Base, Baza e të dhënave ndërkombëtare e markave tregtare përfshin markat tregtare të regjistruara nga 87 vende (lista e vendeve: http://www.wipo.int/treaties/en/documents/pdf/madrid_marks.pdf) <http://www.wipo.int/romarin/>
- TMView international database, Baza e të dhënave ndërkombëtare e markave tregtare përfshin markat tregtare të regjistruara nga Shtetet Anëtare të BE-së dhe WIPO. <http://www.tmview.europa.eu/tmview/welcome.html?language=sl>

5.5.1 Ndihma në zgjidhjen çështjes konkrete të Inspektoratit të Tregut të Kosovës në dhjetor 2020

Gjatë përgatitjes së Udhëzuesit, Inspektorati i Tregut i Kosovës kërkoi që t'i këshillojë ata se si të veprojnë në rastin specifik të shitjes së një shamponi të falsifikuar. Ata mi dërguan dy fotografi.

Për këtë rast konkret, unë përgadita disa këshilla dhe rekomandime, të cilat janë të dobishme jo vetëm për këtë rast. Unë rekomandoj që inspektorët t'i përdorin ato kur merren me raste të tjera të pretendimit të falsifikimit të produkteve.

Shembulli që pranova është rast klasik i shkeljes së dyshuar të markës tregtare. Nuk është e mundur të konstatohet nga fotografitë se cili produkt supozohet të jetë origjinal dhe cili supozohet të jetë i rremë (ndoshta faji është te kualiteti i fotografisë), kështu që në vijim është një udhëzim i përgjithshëm se si të veprohet në raste të tilla të ngjashme.

Siç mund të shihet, unë tashmë kam përdorur termat ‘shkelje e dyshuar’ dhe ‘pretendim i falsifikimit’ në fjalën hyrëse.

Kjo është jashtëzakonisht e rëndësishme, pasi që do të ishte papjekuri të konkludohet se është i falsifikuar, dhe cili produkt është i falsifikuar mund të ketë pasoja të rënda për autoritetin mbikëqyrës, e mbase edhe kërkohet dëmshpërblim.

Sipas standardeve të zbatueshme të DPI-së, është vetëm bartësi i të drejtës ai që mund të gjykojë nëse një produkt i veçantë është origjinal ose i falsifikuar, dhe mund ta provojë këtë në gjykatë. Sigurisht, ekziston një aspekt tjetër këtu, domethënë që bartësit e të drejtave shpesh përdorin autoritete mbikëqyrëse, ku ligji i lejon ata ta bëjnë këtë dhe e kalojnë gjithë barrën te autoritetet mbikëqyrëse, në vend që t’i mbrojnë të drejtat e tyre në gjykatë.

Në këtë mënyrë, ata nuk e bartin barrën financiare dhe as nuk u priset reputacioni në rast se kanë dështuar në procedurë dhe se kanë qenë të nxituar në pretendimin se është një falsifikim.

Rregulloret e Kosovës parashohin mbrojtje gjyqësore në rast të përdorimit të pajustificuar të markës tregtare. Përveç kësaj, ekziston mundësia që gjykata, për arsye të justifikuara (mundësia e dëmit të madh), të nxjerr një vendim të përkohshëm që ndalon shitjen, reklamimin e një produkti për të cilin ekziston dyshimi i arsyeshëm se është i falsifikuar, që është përcaktuar në procedurat gjyqësore tashmë të iniciuara në gjykatë.

Natyrisht, shpesh ekziston një moment financiar i pranishëm, procedurat gjyqësore duhet të paguhen (tarifa për shpenzime gjyqësore, kërkesa, etj.), ndërsa procedura e inspektimit është falas.

Në mënyrë që të parandalohet përfshirja e inspektorëve në procedura që ata nuk do të jenë në gjendje t’i kryejnë me sukses, inspektorët e tregut duhet t’i ndjekin disa hapa:

- A ka pranuar ndonjë ankesë Inspektorati i tregut?
- Nga kush?
- A janë ato produkte identike, me etiketa 100% identike apo thjesht produkte të ngjashme?

Për shembull: **Palmolive** ose **Palmoleve**

Në vijim kemi dy situata të ndryshme dhe dy baza të ndryshme ligjore:

SITUATA Nr. 1

- A është e regjistruar një markë konkrete tregtare?

Neni 2 (Ligji Nr. 05/L -040 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-026 për Markat Tregtare)

“Ky ligj zbatohet për subjektet që i nënshtrohen procedurës së regjistrimit për fitimin e markës tregtare në Zyrën për Pronësi Industriale të Kosovës e themeluar në Ministrinë e Tregtisë dhe Industrisë (në tekstin e mëtejshëm Zyra) përfshirë markat komunitare dhe regjistrimet ndërkombëtare të markës tregtare që vlejnë në Kosovë.”

- Kur kontrolloni përmbajtjen e një të drejte individuale dhe regjistrimin e duhur, të gjitha dilemat zgjidhen nga Agjencia (API), e cila kryen detyrat e regjistrimit dhe mban regjistrat, kështu që kontaktoni API.
- A ka përfunduar regjistrimi tashmë apo është ende në proces
- A është ende i vlefshëm regjistrimi
- Përcaktoni se kush është mbajtësi i të drejtave
- Përcaktoni nëse mbajtësi i të drejtave ka lejuar përdorimin e markës së tij tregtare, ..., apo ka shitur licencën
- Kërkoni informata nëse kanë filluar procedurat gjyqësore
- Merrni informacione nëse është përfshirë policia ose zyra e prokurorit në rast, nëse është një veprim i konkurrencës së pandershme
- Kërkoni pjesëmarrjen aktive të aplikuesit, mbajtësit të së drejtës dhe shkelësit
- Kontrolloni produktin se kush është prodhuesi dhe nëse përputhet me informacionin ku është regjistruar marka tregtare
- Kontrolloni se kush është importues
- Mund të ketë më shumë se një importues të mallrave të caktuara. Kontrolloni kush janë importuesit. Nëse ka më shumë importues në Kosovë, mund të kontrollohet përmes fletëdërgesave.

- Kërkoni të dhëna nga importuesi, dokumente ECL-dokumente importi, koha e importit, sasia, të dhënat rreth shpërndarjes, të dhënat për pagesën e detyrimeve, taksave, doganës
- Kërkoni pjesëmarrjen aktive të aplikuesit, mbajtësit të së drejtave dhe shkelësit

Pyetjet dhe dilemat për të cilat inspektori duhet të përgjigjet para se të nxjerr një vendim dhe të ndalojë shitjen dhe reklamimin e falsifikimeve të mundshme.

- Mund të jetë një produkt origjinal që ka hyrë në tregun e Kosovës përmes një distributori tjetër!
- Mund të ndodhë që një produkt origjinal i destinuar për një treg tjetër të ketë hyrë në tregun e Kosovës!
- Për të përcaktuar nëse përmbajtja e produktit është origjinale, mund të kontrollohet vetëm në laborator. Kush është përgjegjës për kontrollin e kozmetikës në Kosovë? Inspektorati Shëndetësor?

Të gjitha këto pyetje do të përgjigjen më së lehti nga mbajtësit të së drejtës të markës tregtare HOBBY.

Unë nuk kam njohuri në lidhje me emrin e markës HOBBY. Produktet e kësaj marke nuk janë në tregun slloven, prandaj është e vështirë për mua t'ju jap ndonjë kontakt ose informacion në lidhje me mbajtësin e së drejtës.

Siç mund ta shoh, informatat lidhur me këto produkt janë në Turqisht dhe në gjuhën arabe. (fotografi shumë e dobët). Këto produkte mund të jenë të destinuara për tregun e vendeve të tjera, dhe nuk mund të thuhet se janë false, prandaj bëni kujdes.

Çmimi i produkteve nuk është gjithashtu një matës i asaj se çka është origjinale dhe çka nuk është. Për tregjet jashtë BE-së, produktet mund të jenë më të lira. Jini shumë të kujdesshëm. Aktivizoni API-në.

Praktika në BE, sidomos kur bëhet fjalë për markat e njohura tregtare në fushën e kozmetikës, siç është Palmolive, etj., që në secilin vend kanë një përfaqësues i cili mund të kontaktohet nga gjykata ose autoriteti mbikëqyrës në rast të shkeljes së markës tregtare. Është detyrë e agjentëve të monitorojnë tregun në secilin vend dhe, nëse zbulojnë shfaqjen e falsifikimeve në treg, të fillojnë procedurat e duhura gjyqësore. Unë sugjeroj që të konsultoheni me API, për të parë nëse edhe kjo markë ka përfaqësues.

SITUATA Nr. 2

Në rast të ngjashmërisë së produktit - JO I NJËJTI PRODUKT, atëherë inspektorët e zhvillojnë procedurën në bazë të Direktivës për Praktikën e Pandershme Tregtare, e cila është transpozuar në legjislacionin e Kosovës përmes Ligjit për Mbrojtjen e Konsumatorit.

Në këtë rast, inspektori i tregut zhvillon procedurën nga fillimi në fund.

1.1. PËRVOJAT DHE PRAKTIKAT E MIRA TË INSPEKTORATIT TREGUT NË SLOVENI

Në Slloveni, fusha e pronësisë intelektuale, në përgjithësi, rregullohet sipas Ligjit të Pronësisë Industriale (Gazeta Zyrtare e Republikës së Sllovenisë, Nr. 51/06), i cili u siguron bartësve të të drejtave mbrojtje juridike vetëm në gjykatë.

Në periudhën nga viti 1993 deri në vitin 2015, Sllovenia kishte një sistem me dy nivele (sistem i dyfishtë) të mbrojtjes në fusha individuale të pronësisë industriale sipas Ligjit për Mbrojtjen e Konkurrencës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Sllovenisë 18/1993). Një sistem i tillë është dëshmuar të jetë joadekuat dhe juridikisht i diskutueshëm. Kështu që dispozitat për mbrojtjen e konkurrencës së pandershme janë transpozuar në një ligj tjetër, i cili u siguron mbajtësve të të drejtave mbrojtje juridike vetëm në gjykatë.

Më poshtë është një shpjegim më i detajuar i Ligjit për Mbrojtjen e Konkurrencës më parë të vlefshëm dhe rolit të luajtur nga Inspektorati i Tregut në procedurat e shkeljes dhe miratimin e masave të përshtatshme.

Në përputhje me ligjin në fuqi në atë kohë, çështjet specifike në këtë fushë u identifikuan si interes publik, prandaj pushteti administrativ aktivizohet dhe kjo gjithashtu përfshinte mbikëqyrjen, e cila i është besuar Inspektoratit të Tregut të Republikës së Sllovenisë.

Sipas ligjit, Neni 13:

“(1) Ndalohen veprimet e konkurrencës së pandershme.

(2) Konkurrencë e pandershme nënkupton veprimin e një ndërmarrjeje për të operuar në një treg në kundërshtim me praktikën e ndershme tregtare dhe nga e cila i shkaktohet ose mund t’u shkaktohet dëmim ndërmarrjeve të tjera.

(3) Në përputhje me paragrafin e mësipërm, veprime të konkurrencës së pandershme konsiderohen:

- sigurimi i informacionit në lidhje me ndërmarrjet e tjera, nëse kjo dëmton ose potencialisht dëmton reputacionin dhe biznesin e një ndërmarrjeje tjetër;
- shitja e mallrave me etiketa ose informacione që shkaktojnë ose mund të shkaktojnë konfuzion në lidhje me origjinën, mënyrën e prodhimit, sasinë, cilësinë ose karakteristikat e tjera të mallrave;
- veprime të përqëndruara në ndërprerjen e një marrëdhënie biznesi midis ndërmarrjeve të tjera ose që parandalojnë ose vështirësojnë marrëdhënie të tilla;
- mospërbushja ose përfundimi i pajustificuar i kontratave me një ndërmarrje për të lidhur një kontratë identike ose të ngjashme me një ndërmarrje tjetër;
- përdorimi i pajustificuar i emrit, emrit të kompanisë, markave, ose ndonjë emërtimi tjetër të një kompanie tjetër, pavarësisht nëse kjo e fundit ka dhënë pëlqimin nëse në këtë mënyrë krijohet ose mund të krijohet konfuzion në treg;
- dhënia ose premtimi i dhuratave, të ardhurave ose përfitimeve të tjera për një ndërmarrje tjetër ose një punëtor të saj ose për një person që punon për një ndërmarrje tjetër që i jep një përfitim dhënësit në dëm të një ndërmarrjeje tjetër, përdorimi i paautorizuar i shërbimeve të një përfaqësuesi të shitjeve, përfaqësuesi tregtar, ose agjenti të një ndërmarrjeje tjetër;
- marrja e paligjshme e sekreteve tregtare të një ndërmarrjeje tjetër ose shfrytëzimi i pajustificuar i një sekreti tregtar konfidencial të një ndërmarrjeje tjetër.

Neni 13 i Ligjit të mëparshëm për mbrojtjen e konkurrencës parasheh një veprim të konkurrencës së pandershme kur një firmë operon në kundërshtim me praktikën e mira të biznesit, gjë që shkakton ose mund të shkaktojë dëme tek pjesëmarrësit e tjerë të tregut.

Konkurrenca e pandershme përfshin gjithashtu përdorimin e pajustificuar të emrit, emrit të kompanisë, markës ose ndonjë treguesi tjetër të një subjekti tjetër, pavarësisht nëse kompania tjetër dha miratimin e saj nëse është krijuar ose mund të krijojë konfuzion në treg, ose të shesë mallra me kushtet ose detajet që krijojnë ose mund të krijojnë konfuzion në lidhje me origjinën, metodat e prodhimit, cilësinë dhe karakteristikat e tjera të mallrave.

Inspektorati i Tregut do të krijonte një procedurë inspektimi në bazë të aplikimit (zakonisht nga importuesit e përgjithshëm) që konkurrentët pretendojnë për konkurrencë të pandershme.

Nëse procesi përcakton mallra të rremë dhe si pasojë shkelje të Ligjit për mbrojtjen e konkurrencës, Inspektorati i Tregut përkohësisht ndalon ligjet e konkurrencës së pandershme (ndalimi i shitjes së mallrave të rreme) me një vendim. Megjithatë, konkurrenca e pandershme përbën gjithashtu kundërvajtje, të dënueshme me gjobë.

Neni 13 i Ligjit të mëparshëm për mbrojtjen e konkurrencës parasheh një veprim të konkurrencës së pandershme kur një firmë operon në kundërshtim me praktikën e mira të biznesit, gjë që shkakton ose mund të shkaktojë dëme tek pjesëmarrësit e tjerë të tregut.

Konkurrenca e pandershme përfshin gjithashtu përdorimin e pajustificuar të emrit, emrit të kompanisë, markës ose ndonjë treguesi tjetër të një subjekti tjetër, pavarësisht nëse kompania tjetër dha miratimin e saj nëse është krijuar ose mund të krijojë konfuzion në treg, ose të shesë mallra me kushtet ose detajet që krijojnë ose mund të krijojnë konfuzion në lidhje me origjinën, metodat e prodhimit, cilësinë dhe karakteristikat e tjera të mallrave.

Inspektorati i Tregut do të krijonte një procedurë inspektimi në bazë të aplikimit (zakonisht nga importuesit e përgjithshëm) që konkurrentët pretendojnë për konkurrencë të pandershme.

Nëse procesi përcakton mallra të rremë dhe si pasojë shkelje të Ligjit për mbrojtjen e konkurrencës, Inspektorati i Tregut përkohësisht ndalon ligjet e konkurrencës së pandershme (ndalimi i shitjes së mallrave të rreme) me një vendim. Sidoqoftë, konkurrenca e pandershme përbën gjithashtu një shkelje të lehtë, të dënueshme me gjobë.

Gjithashtu, ligji i dha bartësit të të drejtave mundësinë për të shkuar për të mbrojtur të drejtat e tij/saj në Gjykatë. Ka pasur rast kur vendimet merreshin nga Inspektorati i Tregut në procedurat e tij dhe në të njëjtën kohë nga Gjykata. Kjo gjë është në kundërshtim me rregullat e zbatimit të ligjit dhe mund të rezultojë në procedura kompensimi, të cilat mund të kërkohen nga mbajtësi i së drejtës, nëse ai konsideron se ka pësuar dëm si rezultat i një vendimi të gabuar. Duhet të merret parasysh se procedurat gjyqësore mund të jenë të gjata dhe prandaj mundësia e dëmeve të mëdha është e lartë.

Ligji nuk përcaktonte, si parakusht për vendimin e inspektoratit të tregut, detyrimin që mbajtësi i së drejtës të paraqesë një padi në

gjykatë, ose në ndonjë mënyrë të sigurojë që ai do të përballojë shpenzimet që mund të shkaktohen në procedurën paraprake për fillimin e procedurës.

Gjithashtu, ligji i dha bartësit të të drejtave mundësinë për të shkuar për të mbrojtur të drejtat e tij në Gjykatë. Ka pasur raste kur vendimet merreshin nga Inspektorati i Tregut në procedurat e tij dhe vendimet e gjykatave në procedurat gjyqësore ndryshonin. Kjo gjë është në kundërshtim me rregullat e zbatimit të ligjit dhe mund të rezultojë në procedura kompensimi, të cilat mund të kërkohen nga mbajtësi i së drejtës, nëse ai konsideron se ka pësuar dëm si rezultat i një vendimi të gabuar. Duhet të kihet parasysh se procedurat gjyqësore mund të jenë të gjata dhe prandaj mundësia e dëmeve të mëdha është e lartë.

Siç e kam përmendur tashmë, që nga viti 2015, fusha e mbrojtjes së konkurrencës së pandershme është përfshirë në Ligjin për Parandalimin e Kufizimit të Konkurrencës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Sllovenisë, Nr. 64/07 - teksti zyrtar i konsoliduar dhe 36/08 - ZPOmK -1), ku përmbledhet përkufizimi i konkurrencës së pandershme (neni 63), ndërsa në të njëjtën kohë neni 63b rendit të drejtat e pjesëmarrësve të prekur, si më poshtë:

“(1) Nëse dikujt i është shkaktuar dëm nga veprime që janë të papranueshme në përputhje me nenin paraardhës të këtij ligji, ky i fundit mund të kërkojë kompensim në përputhje me rregullat që rregullojnë detyrimet.

(2) Pjesëmarrësi i prekur në mallra ose shërbime të tregtuara në treg mund të paraqesë padi në procedurat gjyqësore për ndalimin e çdo veprimi të mëtejshëm të konkurrencës së pandershme, shkatërrimin e objekteve me të cilat është kryer një veprim i konkurrencës së pandershme dhe kthimin, nëse e mundshme

(3) Nëse një veprim i konkurrencës së pandershme është kryer në media publike ose në një mënyrë të ngjashme (p.sh. fletëpalosje, shenja në vende publike) ose veprimi ka prekur shumë pjesëmarrës, pjesëmarrësi i prekur mund të kërkojë që gjykimi të botohet në media të tilla.”

Arsyeja se pse kompanitë kanë parashtruar kërkesa në inspektoratin e tregut dhe nuk vendosën për procedurat gjyqësore ishte edhe për faktin se procedurat pranë inspektoratit të tregut janë falas, dhe se kompania që ka iniciuar procedurën nuk ka pse të zotojë fonde në rast të aplikimit të rremë edhe nëse dëmtojnë një konkurent (dëm material dhe moral).

Rekomandim

Unë sugjeroj që dualiteti i sistemit, i cili lejon mbrojtjen e të drejtave të pronësisë industriale përmes inspektimit dhe gjykatës, të merret në konsideratë mirë, dhe të gjendet një zgjidhje e përshtatshme për të shmangur pretendimet për dëmtime.

6 SI TA BËJMË INSPEKTORATIN NË KOSOVË MË EFEKTIV NË FUSHËN E DPI-së

Në ligjin slloven, mbrojtja ligjore e të drejtave që rrjedhin nga pronësia industriale mundësohet vetëm përmes Gjykatës. Inspektorët nuk kanë autoritet të marrin masa ose të ndëshkojnë.

Përderisa këto janë shkelje të së drejtës së pronësisë industriale dhe mallrat i nënshtrohen procedurave doganore, atëherë procedurat në lidhje me shkeljet e dyshuara në fushën e DPI-së kryhen nga Dogana. Baza ligjore e BE-së për zbatimin doganor të të drejtave të pronësisë intelektuale është Rregullorja (BE) Nr. 608/2013.

Në Ligjin në Kosovë (i ri ose i përshtatur) që do të jetë baza për veprimet efektive të inspektimit në rastet e tregtisë së dyshuar të produkteve të falsifikuara, është e nevojshme të shtohen dispozitat që tashmë ekzistojnë në Rregulloren 608/2013, ku roli aktiv i bartësit të së drejtës është përcaktuar qartë.

Ligji mbi Masat Doganore për Mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 06 / L-015) transponon Rregulloren në rendin juridik të Kosovës që tashmë janë përfshirë.

Në Ligjin mbi Masat Doganore për Mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale, në Nenin 6 janë renditur informacionet që bartësi i së drejtës duhet t'ia sigurojë doganës nëse dëshiron të mbrojë të drejtat e tij si në vijim:

- Detajet në lidhje me aplikuesin;
- Dokumentet që vërtetojnë se aplikuesi ka të drejtën e paraqitjes së aplikimit;
- Të dhëna specifike dhe teknike për mallrat origjinale, përfshirë shenjat si shiriti
- Kodifikues (barkode) dhe fotografitë, sipas nevojës;

- Informatat që i nevojiten Doganës së Kosovës që të identifikojë sa më shpejtë këto mallra;
- Shkeljet e të drejtës apo të të drejtave të pronësisë intelektuale, siç janë informatat për distributorët e autorizua;
- Detajet e çdo përfaqësuesi të caktuar nga aplikuesi për të marrë përgjegjësi për çështjet ligjore dhe teknike;
- Deklaratën nga aplikuesi për të përcjell apo rifreskuar çfarëdo informate relevante

Për të marrë përsipër detyrimin, është tejet e rëndësishme deklarata e aplikantit. Bartësi i vendimit është përgjegjës ndaj çdo bartësi të mallit ose deklaruesit, i cili ka pësuar dëme nga situatat e mëposhtme:

- Kur procedura gjyqësore e filluar sipas këtij Ligji ndërpritet apo pushohet për shkak të një veprimi apo mosveprimi nga bartësi i vendimit;
- Kur mostrat e pranuar nuk kthehen apo janë dëmtuar dhe janë jashtë përdorimit për shkak të një veprimi apo mosveprimi nga bartësi i vendimit; apo
- Kur vërtetohet se mallrat nuk shkelin një të drejtë të pronësisë intelektuale (siç përcaktohet në Nenin 28)

Deklaratë tjetër e rëndësishme e aplikuesit është barra e shpenzimeve. Bartësi i vendimit kompenson shpenzimet shkaktuara nga Dogana e Kosovës apo nga palët e tjera që veprojnë në emër të Doganës së Kosovës, nga momenti i pezullimit të lirit të mallrave apo ndalimit të tyre, përfshirë magazinimin dhe trajtimin e mallrave (siç përcaktohet në Nenin 29).

Duke miratuar një ligji të tillë, do të realizoheshin dy qëllime. Inspektorëve do t'u jepeshin kompetenca të qarta dhe procedura të paracaktuara, dhe në të njëjtën kohë, mbajtësit e së drejtës dhe shkelësit do t'u kërkohej të veprojnë në mënyrë aktive në procedurë.

Deri më tani, bartësit e të drejtave kanë qenë neglizhentë që inspektorët të mbrojnë të drejtat e tyre (pa pagesë!) pa bërë asgjë për të ndihmuar. Fatkeqësisht, ndodhi që ata abuzuan me të drejtat e tyre dhe raportuan konkurrentët e tyre që vepronin si importues paralelë në treg, në mënyrë që të shkatërronin konkurrencën.

Unë propozoj që ligji i ri të bazohet në dispozitat e Rregullores 608/2013, duke përfshirë afatet e paracaktuara për aktivitetet individuale të përdorura në procedurat doganore. Kështu do të shmangej konfuzioni,

pasi bartësit e të drejtave tashmë i dinë (ose duhet t'i dinë) procedurat doganore.

Ligji duhet të përcaktojë qartë organet kompetente të inspektimit sipas juridiksionit të tyre material.

7 PRAKTIKAT E PADREJTA TREGTARE TË BIZNESEVE NDAJ KONSUMATORIT

Në lidhje me mallrat e falsifikuara, duhet të përmendet një rregull dhe përgjegjësi tjetër nga juridiksioni i Inspektoratit të Tregut të Sllovenisë. Direktiva 2005/29/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 11 maj 2005 sa i përket praktikave të padrejta tregtare të bizneseve ndaj konsumatorit në tregun e brendshëm është transpozuar në Ligjin për Mbrojtjen e Konsumatorit nga Praktikave të Padrejta Tregtare (Gazeta Zyrtare Republika e Sllovenisë 53/2007).

Sipas Nenit 7 të Direktivës, praktika tregtare konsiderohet si mashtruese, kur tregtari dorëzon produktin e kompanisë, i cili është i ngjashëm me një produkt të një prodhuesi tjetër dhe qëllimisht i mashtron konsumatorët të besojnë se produkti është i prodhuesit, megjithëse kjo nuk është e vërtetë.

Nëse kompania përdor praktika të padrejta biznesore ose është gati ta përdorë atë, Inspektorati mund të ndalojë përdorimin e praktikave të tilla. Këto veprime gjithashtu përbëjnë kundërvajtje, të dënueshme me gjobë.

Është me rëndësi të theksohet se është e nevojshme të bëhet dallimi midis një produkti që është i etiketuar me një markë të regjistruar dhe një produkti që është i etiketuar me një markë që është vetëm e ngjashme me markat e regjistruara (por jo identike).

Për shembull, ora e dorës GUESS dhe ora e dorës GUEES.

Në rastin e parë, vetëm bartësi i të drejtës ka njohuri adekuate dhe mund të tregojë nëse produkti është i falsifikuar dhe, në përputhje me rrethanat, mund t'i nënshtrohet procedurave gjyqësore për të mbrojtur të drejtat e tij.

Në rastin e dytë është e mundur që inspektorët e tregut të përfshihen në mënyrë aktive në kontroll. Në raste të tilla, inspektorët e tregut mund të gjejnë një bazë ligjore në Direktivën 2005/29/KE të

Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 11 maj 2005 në lidhje me praktikën e padrejta tregtare të bizneseve ndaj konsumatorit në tregun e brendshëm dhe ndryshimin e Direktivës së Këshillit 84/450/KEE, Direktivat 97/7/KE, 98/27/KE dhe 2002/65/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit dhe Rregulloren (KE) Nr. 2006/2004 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit.

Sipas Direktivës, praktika tregtare konsiderohet si mashtruese, kur tregtari dorëzon produktin e kompanisë, i cili është i ngjashëm me një produkt të një prodhuesi tjetër dhe qëllimisht i mashtron konsumatorët të besojnë se produkti është i prodhuesit, megjithëse kjo nuk është e vërtetë. Një praktikë tregtare do të konsiderohet mashtruese nëse përmban informata të rreme dhe për këtë arsye është e falsifikuar ose në ndonjë mënyrë tjetër, duke përfshirë prezantimin e përgjithshëm, mashtron ose ka të ngjarë të mashtrorë konsumatorin mesatar, edhe nëse informata është faktikisht e saktë, në lidhje me një ose më shumë elemente të mëposhtme, dhe në secilin rast kur ndikon ose mund të ndikojë tek ai/ajo të marrë një vendim për transaksion që në rrethana më të qarta për të ai nuk do ta kishte marrë atë vendim, etj.

Një nga praktikën tregtare të cilat në të gjitha rrethanat konsiderohen të pabesa është edhe promovimi i një produkti të ngjashëm me një produkt të prodhuar nga një prodhues i veçantë në mënyrë të tillë që qëllimisht të mashtrorë konsumatorin me besimin se produkti është prodhuar nga i njëjti prodhues, megjithëse kjo nuk është e vërtetë.

Nëse kompania përdor praktikën e padrejta biznesore ose është gati t'i përdorë ato, Inspektorati mund të ndalojë përdorimin e praktikave të tilla. Edhe këto veprime përbëjnë kundërvajtje, e dënueshme me gjobë.

Propozim

Unë sugjeroj të zhvillohet një seminar për të gjithë inspektorët, përfaqësuesit e Odës Ekonomike, Organizatave për Mbrojtjen e Konsumatorit, etj., për të treguar përmes shembujve praktikë se çfarë kompetencash kanë inspektorët në raste specifike.

8 HAPAT E MËTUTJESHËM DHE REKOMANDIMET

Fushat e organizimit dhe të punës së Inspektoratit të Tregut në Kosovës përcaktohen me Ligjin 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut dhe Ligjin 04/ L-186 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut.

Përveç ligjit, ekziston edhe Rregullorja Nr. 10/2013 për Organizimin e Brendshëm dhe Sistematizimin e Vendeve të Punës të Inspektoratit të Tregut, e cila u miratua në mbledhjen e 121-të qeverisë së Kosovës, me vendimin nr. 06/121 të datës 27.03.2013.

Inspektorati i Tregut është përgjegjës për mbrojtjen e të Drejtave të Pronës Intelektuale duke zbatuar legjislacionin përkatës, siç është parashikuar në Nenin 9 të Ligjit 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut.

Duke marrë parasysh faktin se aktualisht, sistemi i Inspektorateve në Kosovë është në proces të reformimit, por juridiksioni i Inspektoratit të Tregut në fushën e DPI-së do të mbetet i nevojshëm me qëllim të kontrollit dhe veprimit efektiv, dhe krejt kjo me qëllim të mbrojtjes së të drejtave të pronësisë intelektuale do të ishte thelbësore të miratohen disa ndryshime, duke rritur kështu aftësinë konkurruese të kompanive, duke inkurajuar inovacionin dhe duke mbrojtur të drejtat materiale dhe morale të autorëve.

Unë sugjeroj ndryshimet si në vijim:

- Organizimin e brendshëm të inspektoratit të tregut
- Përfshirjen e organeve tjera të inspektimit, si organe mbikëqyrëse për segmentet individuale të mbikëqyrjes
- Përcaktimin dhe vendosjen e procedurave për organet e inspektimit për mbikëqyrje në fushën e DPI-së
- Përmirësimin e komunikimit dhe bashkëpunimit brenda të gjitha autoriteteve mbikëqyrëse dhe palëve të tjera të interesit
- Sigurimin e trajnimeve për inspektorët dhe organet e tjera të përfshira në procesin e mbrojtjes së DPI-së

- Ndryshimin dhe plotësimin e legjislacionit ekzistues
- Ndërgjegjësimin e publikut për rëndësinë e DPI-së, përfshirjen në programin shkollor, programet televizive, përpjekjen për të ndryshuar mentalitetin e publikut.

8.1 ORGANIZIMI I BRENDSHËM I INSPEKTORATIT TË TREGUT

Në përputhje me Nenin 3 të Rregullores Nr. 10/2013 për organizimin e brendshëm dhe sistematizimin e vendeve të punës të Inspektoratit të Tregut, struktura organizative e Inspektoratit të Tregut përbëhet nga:

- Zyra e Kryeinspektorit; dhe
- Dhjetë sektorë, nga të cilët 7 sektorë janë njësi rajonale të inspektoratit, siç vijon:
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Prishtinë dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Mitrovicë dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Pejë dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Gjakovë dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Prizren dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Gjilan dhe rrethinë;
 - Sektori i Mbikëqyrjes Inspektuese në Ferizaj dhe rrethinë

Detyrat dhe përgjegjësitë e Sektorit të Mbikëqyrjes Inspektuese janë të njëjta në secilën njësi rajonale, si në vijim:

Bën mbikëqyrjen e zbatimit të legjislacionit dhe procedurave tjera teknike në fushën e tregtisë së mallrave dhe shërbimeve, cilësisë dhe çmimeve të produkteve dhe shërbimeve dhe në mbrojtjen e konsumatorëve dhe, përshtatshëm gjetjeve, ndërmerr masa sipas legjislacionit në fuqi.

Udhëheqësi i Sektorit të Mbikëqyrjes Inspektuese në njësinë rajonale raporton tek Kryeinspektori.

Numri i të punësuarve është i ndryshëm në varësi të njësisë, nga 4 në 15 të punësuar sa është në Prishtinë.

Përveç shtatë sektorëve të organizuar në baza territoriale, në Prishtinë ekzistojnë edhe tre sektorë të tjerë të organizuar në baza funksionale, përkatësisht:

Sektor i për Sigurinë e Produkteve

Detyrat dhe përgjegjësitë e Sektorit për Sigurinë e Produkteve janë:

Mbikëqyr zbatimin e legjislacionit dhe procedurave teknike në fushën e sigurisë së produkteve dhe vlerësimit të konformitetit; Bashkëpunon me inspektoratet e tjera përgjegjëse brenda vendit për mbikëqyrjen e tregut dhe laboratorët për testimin dhe verifikimin e sigurisë së produkteve; Bën vlerësimin e rrezikut të produkteve në baza të rregullta dhe përshtatshëm harton planin për inspektimin e tyre.

Udhëheqësi i Sektorit për Sigurinë e Produkteve, raporton tek Kryeinspektori. Numri i të punësuarve në Sektorin për Sigurinë e Produkteve është katër (4).

Sektor i për Çështje Juridike

Detyrat dhe përgjegjësitë e Sektorit për Çështje Juridike janë:

Ofron ndihmë juridike për të gjitha strukturat organizative të inspektoratit; Monitoron zbatimin e ligjeve dhe akteve të tjera që lidhen me kontrollin dhe mbikëqyrjen e tregut të mallrave dhe mbrojtjen e konsumatorëve; Ofron mbështetje juridike në trajtimin e lëndëve që adresohen në Inspektoratin e Tregut dhe harton projekt-vendimet përkatëse; Ofron ndihmë juridike në hartimin dhe zhvillimin e procedurave për mbikëqyrjen e tregut, pranon ankesat e konsumatorit dhe bën adresimin e tyre.

Udhëheqësi i Sektorit për Çështje Juridike, raporton tek Kryeinspektori. Numri i të punësuarve në Sektorin për Çështje Juridike është katër (4).

Sektorit për Punë të Përgjithshme

Detyrat dhe përgjegjësitë e Sektorit për Punë të Përgjithshme janë:

Në bashkëpunim me Divizionin për Buxhet dhe Financa të organit të lartë të administratës shtetërore, planifikon dhe administron buxhetin e inspektoratit të tregut, Ofron mbështetje në menaxhimin e burimeve njerëzore të Inspektoratit të Tregut, kryen analizat e nevojave për trajnim të nëpunësve të Inspektoratit të Tregut dhe përgatit planin vjetor të trajnimit dhe organizimin e provimit profesional për inspektorët e tregut; Ofron mbështetje në aspektin procedural për vlerësimin vjetor të punës së nëpunësve të Inspektoratit të Tregut dhe përgatit raporte vjetore mbi këtë proces; Kujdeset për arkivimin e dokumentacionit të Inspektoratit të Tregut; Ofron mbështetje logjistike për Inspektoratin e Tregut; Ofron mbështetje teknike për komunikim me media; Bën përgatitjen e planit vjetor për prokurimin publik, si dhe monitoron ekzekutimin e këtij plani, Kujdeset për mirëmbajtjen e ueb faqes së Inspektoratit të Tregut si dhe ofron mbështetje në mirëmbajtjen e sistemit të TI-së.

Udhëheqësi i Sektorit për Punë të Përgjithshme raporton tek Kryeinspektori. Numri i të punësuarve në Sektorin për Punë të Përgjithshme është gjashtë (6).

Sipas rregullave, mund të konstatohet se Kryeinspektori koordinon punën e të gjithë punonjësve në të gjithë sektorët. Numri i të punësuarve në Inspektoratin e Tregut është tetëdhjetë e dy (82). Bazuar në përvojën time nga projektet e kaluara, unë dyshoj se një organizim i tillë aplikohet në praktikë, veçanërisht në njësitë rajonale.

Siç e përmenda në hyrje, fusha e DPI-së dhe aktivitetet e inspektorëve të tregut janë shumë të gjera dhe prekin jo vetëm rregulloret e veçanta që lidhen me të drejtat e autorit dhe të drejtat e lidhura me to, apo të drejtat e pronësisë industriale, por edhe fushën e mbrojtjes së konsumatorit dhe pajtueshmërinë e produkteve teknike. Kjo do të thotë që të dy sektorët duhet ta përfshijnë atë në Planet e tyre Vjetore dhe si pasojë, të dy sektorët duhet të sigurojnë që kontrollet në teren të kryhen në të gjitha njësitë rajonale.

Ekziston gjithashtu një mënyrë tjetër që është e mundur të caktohet një inspektor në një sektor, i cili do të koordinojë të gjitha aktivitetet në fushën e DPI-së për tërë vendin.

Vendimi varet nga Kryeinspektori ose Ministri.

Sidoqoftë, është patjetër e nevojshme të bëhet një hap përpara në fushën e kontrollit të DPI-së.

DPI-ja është kryesisht një risi për inspektorët e tregut dhe ata nuk kanë përvojë të mjaftueshme, prandaj është shumë e rëndësishme që Inspektorati i Tregut të caktojë një person të cilit inspektorët mund t'i drejtojnë pyetje nëse dyshojnë se ka shkelje dhe si të procedohet më tutje. Kjo është edhe më e rëndësishme, pasi të gjitha DPI-të janë përcaktuar tashmë në ligj si procedura të përshpejtuara, kështu që inspektorët do të kenë nevojë për ndihmë menjëherë. Ky person mund të jetë gjithashtu personi i kontaktit dhe të marrë pjesë në grupin ndër-ministror për DPI, në përgatitjen e rregulloreve të reja, të marrë pjesë në trajnime brenda dhe jashtë vendit, të organizojë dhe drejtojë trajnime për inspektorët e tregut.

Në kohën e hartimit të udhëzuesit, Ligji për inspektimet ishte në proces të hartimit. Përgatitja e dispozitave individuale të Ligjit për Inspektimet dhe zbatimi i tij më vonë në praktikë është subjekt i një projekti tjetër, kështu që unë nuk do të komentoj mbi përmbajtjen dhe vlerësimet e mia në lidhje me ligjin.

Sa i përket përgatitjes së këtij Udhëzuesi, megjithatë, nuk mund të anashkaloj faktin se draft Ligji për Inspektimet i mbanë inspektimet në dy nivele, përkatësisht në nivelin shtetëror dhe komunal. Për shembull, në Slloveni që nga viti 1995 të gjitha inspektimet janë në nivelin shtetëror, që do të thotë se zbatohen të njëjtat rregulla, të njëjtat procedura, e njëjta zonë e kontrollit në të gjithë vendin dhe se autoritetet lokale, posaçërisht kryetarër e komunave, nuk kanë asnjë ndikim në këtë.

Ligji për Inspektimet nuk përmban nene, të cilat do t'i referoheshin fushës së DPI-së, pasi që ai është një ligj procedural, e jo ligj material.

Këshilla ime për Kryeinspektorin e Tregut është që gjatë periudhës kalimtare prej 16 muajsh pas miratimit të Ligjit për inspektimet, kur do të krijohet organizimi i brendshëm i inspektimeve individuale, të përshtatet organizimi i inspektimit të tregut në përputhje me nevojat

aktuale të kontrolleve efektive, duke marrë parasysh rekomandimet në Udhëzim.

8.2 PËRFSHIRJA E ORGANEVE SHITESË TË INSPEKTIMIT SI ORGANE MBIKËQYRËSE PËR SEGMENTIN INDIVIDUAL TË MBIKËQYRJES

Propozimi për të përfshirë organe shtesë të inspektimit si organe mbikëqyrëse për segmentet individuale të mbikëqyrjes bazohet në legjislacionin e veçantë (shëndetësi, bujqësi, etj.) dhe në raportet e ndryshme në dispozicion, si dhe në përvojën e vendeve fqinje.

Treguesit gjeografikë dhe emërtimet e origjinës janë ligje të posaçme, kur është e nevojshme, duke përfshirë Inspektimin përgjegjës për bujqësinë dhe ushqimin.

E njëjta situatë është edhe në fushën farmaceutike. Dihet gjerësisht se shitjet në internet janë në rritje, duke përfshirë lloje të ndryshme të suplementeve dietike, si dhe ilaçet. Produkte të tilla shpesh nuk përmbajnë përbërësit aktivë të përmendura në produkt, madje mund të jenë edhe të rrezikshme për jetën. Prandaj, duhet t'i kushtohet shumë vëmendje falsifikimit në fushën e shëndetit dhe barërave. Kjo, natyrisht, nënkupton njohurinë e duhur nga të gjitha autoritetet mbikëqyrëse. Inspektorët e tregut sigurisht që nuk e kanë këtë lloj njohurie.

8.3 PËRCAKTIMI DHE VENDOSJA E PROCEDURAVE MBI ORGANET E INSPEKTIMIT PËR MBIKËQYRJE NË FUSHËN E DPI-SË

Gjatë inspektimit të DPI-së, inspektorët e tregut duhet të ndjekin hapat e mëposhtëm.

Si për shembull:

- Kjo shkelje e DPI-së a është një shkelje që bie brenda fushës së të drejtës së autorit apo brenda fushës së pronësisë industriale
- Gjatë kontrollit të përmbajtjes së një të drejte individuale dhe regjistrimit të duhur, të gjitha dilemat zgjidhen nga Agjencia (API), e cila kryen detyrat e regjistrimit dhe mban regjistrat, ose

- Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta.
- Nëse është pronë industriale, të kontrollohet nëse është regjistruar e drejta konkrete, nëse ka përfunduar regjistrimi apo akoma është në proces, dhe nëse regjistrimi është ende i vlefshëm
 - Në raste konkrete, a janë dy procedura të ndryshme - shitja e të njëjtit produkt ose e një produkti të ngjashëm
 - Të vërtetojnë se kush është bartësi i së drejtës
 - Të vërtetojnë nëse bartësi i së drejtës ka lejuar përdorimin e markës së tij tregtare, patentës, apo ka shitur licencën
 - Të kërkojnë informata nëse kanë filluar procedurat gjyqësore
 - Të marrin informacione nëse policia apo zyra e prokurorit janë përfshirë në rast
 - Të marrin informacione nëse ka qenë Dogana e përfshirë në çështje
 - Të kërkojnë pjesëmarrjen aktive e aplikantit, bartësit të së drejtës dhe shkelësit

8.4. PËRMIRËSIMI I KOMUNIKIMIT DHE BASHKËPUNIMIT NDËRMJET TË GJITHA AUTORITETEVE MBIKËQYRËSE DHE PALËVE TË TJERA TË INTERESIT

Sipas rregulloreve ligjore, institucionet kryesore me kompetenca dhe përgjegjësi për të zbatuar legjislacionin lidhur me pronësinë intelektuale në Kosovë janë:

- Agjencia e Pronësisë Industriale, (API) si organ në kuadër të Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë. Agjencia është ndër institucionet kryesore për mbrojtjen e pronësisë industriale. Agjencia është përgjegjëse për shqyrtimin e aplikacioneve, përpilimin dhe mirëmbajtjen e regjistrave, si dhe për përpilimin e Buletineve Zyrtare me të dhëna mbi aplikacionet për regjistrim në fushën e pronësisë intelektuale. Agjencia, për më tepër, është gjithashtu një organ përfaqësues i Kosovës në ngjarjet globale në fushën e pronësisë intelektuale.
- Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta - si organ administrativ në kuadër të Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit. Zyra është institucioni kryesor në fushën e

të drejtave të autorit dhe të drejtave të përafërta. Rolet e kësaj zyre përfshijnë lëshimin e licencave sindikatave për mbrojtjen kolektive të të drejtave të autorit, marrjen e lejes për të dhëna në rast se sindikatat nuk përmbushin kriteret e tyre ligjore, mbikëqyrjen e aktiviteteve për administrimin e të drejtave, promovimin e aktiviteteve në lidhje me këtë fushë, etj.

- Dogana e Kosovës - ka një rol thelbësor sa i përket mbrojtjes së shoqërisë dhe ekonomisë nga aktivitetet e paligjshme. Në aspektin e pronësisë intelektuale, Dogana kontribuon përmes inspektimeve të importit dhe eksportit me qëllim të mbrojtjes së markave tregtare dhe mbrojtjes nga mallrat e falsifikuara.

Në Raportin Vjetor për vitin 2019, Dogana e Kosovës gjithashtu përmend punën në fushën e DPI-së:

“E Drejta e Pronësisë Intelektuale - Ndërmarrja e masave doganore në luftën kundër falsifikimit dhe piraterisë janë ndër përparësitë kryesore të Doganës së Kosovës. Vit pas viti, numri i kërkesave për zbatimin e veprimeve doganore është rritur, ku tani doganat numërojnë 126 aplikacione për 648 marka tregtare dhe 38 aplikacione për të drejtat e autorit. Janë zbuluar dhe sekuestruar 305 raste me mallra të falsifikuara në vlerë prej EUR 1.94 milion. Gjithashtu, Menaxhimi i Rrezikut kishte një rol thelbësor në përmbushjen e misionit të DK-së dhe objektivave strategjikë në mbledhjen e të hyrave, parandalimin dhe luftën kundër informalitetit duke drejtuar kapacitetet dhe kontrollet në fushat me rrezikshmëri të lartë.

Në aspektin e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale, Dogana e Kosovës ka ndërmarrë masa për ngritjen e vetëdijes dhe kapaciteteve. Në këtë drejtim, shumë aktivitete dhe organizime mbahen me biznese dhe qytetarë, ku ata informohen për së afërmi lidhur me rëndësinë e mbrojtjes së të drejtës së pronësisë intelektuale dhe rrezikun që mund të shkaktohet nga këto produkte të falsifikuara duke ekspozuar mostra të produkteve të sekuestruara, produkte të cilat çenojnë të drejtat e pronësisë intelektuale. Gjithashtu, u organizua trajnim për komunitetin e biznesit, me temën: “Zbatimi i ligjit të ri për

Masat Doganore për Mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale”.

Puna e bërë nga Dogana në fushën e të drejtave të pronësisë, siç përmendet në Raportin e Punës për vitin 2019, është e lavdërueshme. Megjithatë, akoma mungojnë shumë aktivitete për veprime të përbashkëta dhe bashkëpunim me të gjitha palët e interesit në fushën e DPI-së.

- Inspektorati i Tregut –është organ në kuadër të Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë, me një fushëveprim që përfshin mbikëqyrjen e zbatimit të ligjeve me qëllim të mbrojtjes së konsumatorit, sigurisë dhe cilësisë së produktit.
- Policia e Kosovës –është organ që mbron të drejtat e pronësisë intelektuale përmes sektorëve siç janë: Sektori për Hetimin e Krimeve Ekonomike dhe Sektori për Hetimin e Krimeve Kibernetike.
- Gjykata

Në vazhden e punës së tyre, është e nevojshme të vendoset komunikimi dhe bashkëpunimi midis të gjitha autoriteteve kompetente, si dhe midis autoriteteve dhe bartësve të së drejtës. Nëse nuk ka bashkëpunim ose nëse bashkëpunimi nuk është i mjaftueshëm, kontrolli i duhur i DPI-së do të ishte jo i kënaqshëm.

Partneriteti midis API-së, Zyrës për të Drejtat e Autorit, Doganës, Inspektoratit të Tregut, Policisë, Gjykatës së Drejtësisë dhe Bartësve të së Drejtave është i domosdoshëm!

8.5 OFRIMI I TRAJNIMEVE PËR INSPEKTORËT DHE ORGANET E TJERA TË PËRFSHIRA NË PROCESIN E MBROJTJES SË DPI-së

Inspektorët nuk kanë njohuri të mjaftueshme në lidhje me DPI-në, prandaj është e nevojshme të organizohen seminare ku do të paraqiten shembuj nga praktika. Vetëm ekzistimi i Udhëzuesit nuk është i mjaftueshëm.

Inspektorët duhet të përfshihen menjëherë në të gjitha format e trajnimit të organizuar për pjesëmarrësit e tjerë (zyrtarët e API-së, zyrtarët doganorë, gjyqtarët, etj.)

8.6 NDRYSHIMI OSE PLOTËSIMI I LEGJISLACIONIT EKZISTUES

Ndryshimi ose plotësimi i legjislacionit ekzistues, që do të mundësonte zbatimin e të gjitha detyrave që priten nga inspektorët e tregut. Gjatë hartimit të rregulloreve është e detyrueshme përfshirja e inspektorateve.

8.7 NDËRGJEGJËSIMI I PUBLIKUT LIDHUR ME RËNDËSINË E DPI-SË, PËRFSHIRJA NË PROGRAMIN SHKOLLOR, PROGRAMET TELEVIZIVE, PËRPJEKJA PËR TË NDRYSHUAR MENTALITETIN E PUBLIKUT

Në Ligjin për Mbrojtjen e Konsumatorit thuhet se Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë duhet të përfshijë edukimin e konsumatorit në programet mësimore për arsimin fillor, të mesëm dhe universitar, duke përfshirë njohuritë themelore në fushën e mbrojtjes së konsumatorit.

Prezantimi para publikut se çfarë nënkupton DPI, duke përdorur edhe raste konkrete.

Përmes fushatave publike (fletëpalosjeve, posterëve), ekspozitave, informimit të konsumatorëve, publikimit të statistikave, komunikatave për shtyp, hapjes së institucioneve për t'u vizituar nga publiku...)

9 REFERENCAT

- Ligji Nr. 03/l-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut
- Ligji nr. 04/l-186 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 03/l-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut
- Rregullorja Nr. 10/2013 për Organizimin e Brendshëm dhe Sistematizimin e Vendeve të Punës të Inspektoratit të Tregut
- Raport vjetor -2018
- Draft Ligji për Inspektimet 2020
- Direktiva 2004/48 / EC e Parlamentit Evropian
- Ligji nr. 04/l-065 për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta, Gazeta Zyrtare e Kosovës Nr. 27/2011
- Ligji Nr. 05 / L-047 Gazeta Zyrtare e Kosovës Nr. 37/2016 dhe ndryshimi dhe plotësimi i Ligjit Nr. 06 / L-120 Gazeta Zyrtare e Kosovës Nr. 13/201913 /2019
- Rregullorja (GRK) - Nr. 20/2018 për të drejtën e kompensimit të veçantë dhe riprodhuese
- Ligji Nr. 04 / L-029 për Patentat (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 12/2011)
- Ligji Nr. 05 / L-039 për Patentat (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 26/2015)
- Udhëzimi Administrativ (MTI) Nr. 13/2016 për procedurat e regjistrimit

të Patentave.

- Ligji Nr. 05 / L-058 për Dizajnin Industrial (Gazeta Zyrtare e Kosovës), No.40/2015).
- Udhëzimi Administrativ MTI, Nr. 12/2016 për regjistrimin e dizajnit industrial
- Udhëzimi Administrativ MTI, Nr. 10/2020 për përfaqësuesit e autorizuar në fushën e pronës industriale
- Ligji Nr. 03 / L-165 për përcaktimin e të drejtave dhe mbrojtjen e topografive të qarqeve të integruara (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 74/2010)
- Ligji Nr. 04 / L-026 për Markat Tregtare (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 10/2011)
- Ligji Nr. 05/L-40 për Markat Tregtare (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 26/2015)
- Ligji Nr. 05/L -051 për treguesit gjeografik dhe për emërtimet e origjinës (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 3/2016)
- Udhëzimi Administrativ (MTI) Nr. 11/2016 për treguesit gjeografikë dhe emërtimet e origjinës
- Udhëzimi administrativ nr.09/2018 për përcaktimin e simboleve për treguesit gjeografikë, emërtimit të origjinës dhe specialitetit tradicional të garantuar
- Ligji Nr. 06 / L-015 mbi masat doganore për mbrojtjen e të drejtave të pronësisë intelektuale (Gazeta Zyrtare e Kosovës, Nr. 7/2018)
- Manuali doganor i DPI-së për tetor 2020 pdf2020 pdf
- Raporti Vjetor-2019-Kosova-Dogana pdf
- Kodi Nr. 06 / L-074 Kodi Penal i Kosovës (Gazeta Zyrtare e Kosovës Nr. 2/2019)
- Direktiva 2005/29 / KE e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 11 maj 2005 sa i përket praktikave të padrejta tregtare në relacionin biznes-konsumator në tregun e brendshëm dhe ndryshon Direktivën e Këshillit 84/450 / KEE, Direktivat 97/7 / KE, 98/27 / KE dhe 2002/65 / KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit dhe Rregullorja (KE) Nr. 2006/2004 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit (Direktiva për praktikat e padrejta tregtare)
- Rregullorja (BE) Nr. 608/2013 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e dates 12 qershor 2013 në lidhje me mbrojtjen në doganë të të drejtave të pronësisë intelektuale dhe shfuqizimin e Rregullores së Këshillit (KE) Nr. 1383/2003/2003
- Zakon o industrijski lastnini (Uradni list Republike Slovenije No. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo, 100/13 in 23/20) – Ligji për Pronësinë Industriale
- Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (Uradni list RS, št. 53/07,) - Ligji për mbrojtjen e konsumatorit

kundër praktikave të padrejta tregtare

- Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list Republike Slovenije, No št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUE, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17 – ZKoiT in 31/18)- Ligji për Mbrojtjen e Konsumatorit
- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije, No. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP in 59/19)
- Ligji për Parandalimin e Kufizimit të Konkurrencës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Sllovenisë, Nr. 64/07 - teksti zyrtar i konsoliduar dhe 36/08- ZPOmK -1
- Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20)
- Zakon o autorskom i srodnim pravima (Službeni list Crne Gore, br. 037/11)
- Zakon o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine (Službeni list Republike Crne Gore, br. 045/05)
- Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne prava svojine (“Sl. glasnik R. Srbije “, br. 46/2006 i 104/2009 - dr. zakoni)
- Raportet Vjetore të Inspektoratit të Tregut të Republikës së Sllovenisë 2019 (pdf, 2,1 MB)
- Raporti Vjetor 2019 (pdf, 2,1 MB)
- Raporti Vjetor 2018 (pdf, 2,4 MB)
- Raporti Vjetor 2017 (pdf, 3,1 MB)
- Raporti Vjetor 2016 (pdf, 2,2 MB)
- Raporti Vjetor 2015 (pdf, 2,3 MB)
- Raporti Vjetor 2014 (pdf, 2,6 MB)
- Raporti Vjetor 2013 (pdf, 2 MB)
- Raporti Vjetor 2012 (pdf, 2,6 MB)
- Raporti Vjetor 2011 (pdf, 3,9 MB)
- Raporti Vjetor 2010 (pdf, 2,7 MB)
- Raporti Vjetor 2009 (pdf, 699 KB)
- Raporti Vjetor 2008 (pdf, 772 KB)
- Raporti Vjetor 2007 (pdf, 803 KB)
- Raporti Vjetor 2006 (pdf, 1006 KB)

IPRproject

Intellectual Property Rights Project

Rr. "Johan V. Hahn",
10000 Prishtinë, Kosovë
Tel: 038 726 688

 IPRKosovo